

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**VALIDACIJSKA STUDIJA UPITNIKA SINDROMA ULJEZA (CLANCE
IMPOSTOR PHENOMENON SCALE)**

Završni magistarski rad

Student: Dario Anđelić

Mentor: prof. dr. Dženana Husremović

Sarajevo, 2022.

Sadržaj

1. Uvod	1
Sindrom uljeza ili fenomen varalice?	1
Karakteristike fenomena varalice i ciklus varalice	2
Fenomen varalice – problem inherentan ženama?	4
Teoretske osnove fenomena varalice	5
Nomološka mreža fenomena varalice	9
Okolinski korelati	9
Intrapersonalni korelati	11
Mjerni instrumenti fenomena varalice	13
2. Ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja	17
Cilj	17
Problemi	17
Hipoteze	17
3. Metodologija istraživanja	17
Ispitanici	17
Procedura	18
Instrumentarij	19
Upitnik sindroma uljeza (CIPS)	19
Rosenbergova skala samopoštovanja (RSES)	19
Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost (FMPS)	20
Skala generalizirane samoefikasnosti (GSE)	21
Subskala neuroticizma iz Međunarodnog fonda čestica ličnosti (IPIP-50S)	22
4. Rezultati	22
Deskriptivna statistika	22
Normalnost distribucija	25

Testiranje faktorske strukture	26
Pouzdanosti skala	33
Prevalencija fenomena varalice	35
Kriterijska valjanost.....	38
Hijerarhijska regresijska analiza.....	40
5. Diskusija.....	44
6. Zaključak	50
7. Literatura	51
8. Prilog	59
Upitnik sindroma uljeza	59
Rosenbergova skala samopoštovanja	61
FMPS	62
Skala generalizirane samoefikasnosti.....	65
Subskala neuroticizma iz Međunarodnog fonda čestica ličnosti.....	66

Sažetak

U ovom istraživanju eksploratorne prirode, cilj je bio utvrditi faktorsku strukturu i psihometrijske karakteristike Upitnika sindroma uljeza (CIPS) kako bi se formirao upitnik koji je primjeren za upotrebu na bosanskohercegovačkom uzorku. Ispitanici (N = 336) su bili studenti medicine, stomatologije, farmacije i zdravstvenih studija sa bh. univerziteta. Njima je distribuiran online upitnik koji je sadržao sljedeće mjere: CIPS, mjera samopoštovanja (RSES), mjera generalizirane samoefikasnosti (GSE), mjera perfekcionizma (FMPS), te mjera neuroticizma (IPIP50S). Provedom dvije faktorske analize sa različitim metodama ekstrakcije faktora je utvrđeno trofaktorsko rješenje kao najparsimoničnije. Tri faktora su: *lažnjak*, *obezvrjeđivanje* i *sreća*. Zajedno, ova tri faktora objašnjavaju 59,26% varijance. Ispitivanje pouzdanosti CIPS upitnika je pokazalo dobre koeficijente pouzdanosti ($\alpha = 0,91$; $\omega = 0,913$). Korelacije CIPS upitnika sa mjerama drugih konstrukata su potvrdile značajne pozitivne korelacije između CIPSa i FMPSa, te IPIP50S. Statistički značajne negativne korelacije su pronađene između CIPSa i RSESa, te GSEa. Rezultati prevalencije sindroma uljeza/fenomena varalice na bh. uzorku pokazuje da 43,15% ispitanika ima visoko izražen fenomen varalice (ili 47,9% u ovisnosti koji kriteriji su korišteni). Hijerarhijskim regresijskim analizama utvrđeni su sljedeći najznačajniji i najsnažniji prediktori sindroma uljeza/fenomena varalice: samopoštovanje, perfekcionizam, maladaptivni perfekcionizam, te subskale FMPSa briga oko pogrešaka i sumnja oko vlastitih postupaka.

Ključne riječi: validacija, sindrom uljeza, fenomen varalice, perfekcionizam, samopoštovanje, samoefikanost, neuroticizam

1. Uvod

Sindrom uljeza je psihološko stanje opisano kao internalno iskustvo intelektualne prevare (Clance i Imes, 1978; Mak i sur., 2019). Osobe koje iskustveno proživljavaju ovaj sindrom imaju poteškoća sa internaliziranjem vlastitih postignuća i uspjeha, unatoč nizu metrika (završeno akademsko obrazovanje, iznimni rezultati na standardiziranim testovima, pohvale i poštovanja od strane kolega i nadređenih) koji indiciraju njihov uspjeh (Clance i Imes, 1978; Bravata i sur., 2019; Feenstra i sur., 2020;). Svoje uspjehe atribuiraju eksternim faktorima, kao što su sreća, interpersonalne vještine, pomoć drugih (Chrisman i sur., 1995; Bravata i sur., 2019; Mak i sur., 2019). Sa sindromom uljeza se vezuje distinktan osjećaj straha da će osoba biti „razotkrivena“ kao varalica. Odnosno, osobe su uvjerene da su trenutačni uspjeh, status, radnu poziciju ostvarili obmanjujući druge, navodeći druge da ih percipiraju kao pametnijima i sposobnijima nego što oni to stvarno jesu (Clance i Imes, 1978; Cozzarrel i Major, 1990; Ibrahim i sur., 2021).

Sindrom uljeza ili fenomen varalice?

U literaturi, naročito na engleskom jeziku, se koriste različiti termini koji imenuju ovaj konstrukt: *impostor syndrome*, *impostor phenomenon*, *fraud syndrome*, te *perceived fraudulence* su neki od učestalih termina, iako su prva dva navedena najučestalija (Bravata i sur., 2019).

Clance i Imes (1978) se u svom izvornom radu, gdje po prvi put opisuju ovaj konstrukt, koriste terminom *impostor phenomenon* (hrv. fenomen varalice). Znatan broj novijih radova vezanih za ovaj konstrukt se služe terminom *impostor syndrome* (hrv. sindrom uljeza) (Joshi i Mangette, 2018; Bravata i sur. 2019; Feenstra i sur., 2020). Temeljem podataka iz sustavnih preglednih članaka kao što je članak Bravata i sur. (2019), utvrđena je veća prevalencija korištenja termina sindrom uljeza u pop-literaturi, dok je prevalencija korištenja termina fenomen varalice veća u znanstvenoj literaturi.

Potencijalno objašnjenje za ovu uočenu diskrepancu leži u samom terminu *sindrom*. Sindrom je medicinski termin koji predstavlja specifičan kompleks simptoma i nalaza koji indiciraju specifično stanje, a čiji direktno uzrok nije nužno znan (Calvo i sur., 2003). Uz fenomen varalice se dakako vezuje specifična simptomatologija, no sam fenomen nije etablirana dijagnoza (Bravata i sur., 2019). Shodno tome, osobe koje proživljavaju fenomen varalice nisu nužno „pacijenti“, a što termin sindrom indicira.

Daljnja argumentacija u korist upotrebe termina fenomen varalice, a ne sindrom uljeza, se nadovezuje na implikacije termina sindrom. Naime, sindrom prebacuje odgovornost za dato stanje na pojedinca, implicirajući internalnu prirodu ovog konstrukta. No, izvorni opisi fenomena varalice daju naznaku da fenomen ne nastaje na temelju dispozicija, nego je duboko uronjeno u rani društveni život individue, te je pod snažnim utjecajem istog (Clance i Imes, 1978; Feenstra i sur., 2020).

Shodno prikupljenim informacijama u okviru pregleda literature, u nastavku ovog rada će se koristiti termin fenomen varalice, a ne terminom sindrom uljeza koji uživa veću popularnost u pop-literaturi i društvenim medijima, no ne i u znanstvenim krugovima. Nadalje, u nastavku teksta će se osoba koja proživljava fenomen varalice referirati kao „varalica“. Važno je napomenuti da nije riječ o klasičnoj definiciji varalice. Osoba zapravo ne vara nikoga, problem leži u njenoj percepciji. Ona smatra da vara ljude, navodeći ih da ju percipiraju sposobnijom nego što ona to stvarno je (iako to obično ne korespondira sa istinom). Stoga se ovaj termin „varalica“ koristi liberalno.

Karakteristike fenomena varalice i ciklus varalice

Clance je kroz svoj rad nastojala objasniti ovaj fenomen, te ponuditi njegove sastavnice. U njezinoj knjizi (1985., prema Joshi i Mangette, 2018), ona prikazuje rezultate svog rada, utvrdivši postojanje šest sastavnica fenomena varalice:

- Ciklus varalice (pogledati sliku br. 1);
- Potreba da se bude poseban ili najbolji u nečemu;
- „Superman/Superwoman“ obilježja;
- Strah od neuspjeha;
- Poricanje vlastite kompetentnosti, te obezvrjeđivanje pohvala;
- Strah i osjećaj krivice zbog uspjeha.

Nije nužno da osoba ima sve ove karakteristike kako bi se utvrdilo postojanje fenomena varalice, no pretpostavka je da postojanje minimalno dvije od ukupno šest karakteristika konstituira postojanje fenomena (Sakulku i Alexander, 2011).

Podaci u nastavku teksta su preuzeti iz Sakulku i Alexander (2011), ukoliko nije drugačije specificirano.

Prva navedena karakteristika je tzv. ciklus varalice. Osoba započinje sa zadacima na kojima osoba može demonstrirati svoju uspješnost. To su primarno školski zadaci i zadaci na radnom mjestu. Takvi zadaci kod varalice izazivaju snažne anksiozne simptome. Reakcija na novo prisutnu anksioznost ide u smjeru prokrastinacije ili u smjeru prekrastinacije. Prokrastinacija je nešto poznatija reakcija, te se definira kao *svojevoljno odgađanje važne i/ili osobno važne aktivnosti, usprkos očekivanju potencijalno negativnih konsekvenci koje daleko nadmašuju pozitivne konsekvence samog čina odgađanja* (Klingsieck, 2013). Antonim prokrastinaciji je prekrastinacija. Umjesto prolongiranja izvršavanje obaveza u nedogled, prekrastinacija je reakcija opisana kao obavljanje obaveza u što kraćem mogućem roku (Wasserman, 2018). Nakon obavljenog zadatka, javlja se osjećaj olakšanja – no vijek trajanja istog je kratak. Usprkos potencijalnim pozitivnim povratnim informacijama na obavljeni zadatak, varalice ih zanemaruju. Uvjerenje da je zadatak dobro obavljen zbog razloga koji nisu njihova vlastita sposobnost, nego trud, sreća, poznanstva i sl., perzistira. Naročito je zanimljiv odnos varalice prema trudu. Iako se trud može okarakterizirati kao internalni faktor, za varalice uspjeh kao rezultat povećanog truda nije refleksija stvarnih sposobnosti. Takvo kognitivno ustrojstvo povratno hrani postojeće sumnje i osjećaj varalice, čime se nastavlja ciklus.

Druga navedena karakteristika je potreba da se bude poseban ili najbolji. Varalice obično imaju naročito visoke standarde za uspjeh, a koji nerijetko postaju nedostižni. U osnovnoj, te srednjoj školi, varalice su obično među najboljim učenicima u razredu ili čak u cijeloj školi. No, kasnija okruženja kao što su akademski kontekst ili posao, suočavaju varalice sa drugim izuzetno uspješnim ljudima. Takvo suočavanje dovodi do kognicije koja nalaže varalici da „ako nisam najbolji, onda mora da sam glup“.

Treća karakteristika tzv. Superman/Superwoman obilježja je usko vezana za prethodno navedenu karakteristiku. Zbog postojećih perfekcionistačkih tendencija, varalice sebi postavljaju iznimno visoke standarde koje ne mogu uvijek ispuniti. Osjećaji preopterećenja, razočarenja, te pretjerane generalizacije datog neuspjeha na sve ostale aspekte života je rezultat ove patološke potrebe za postizanjem savršenstva.

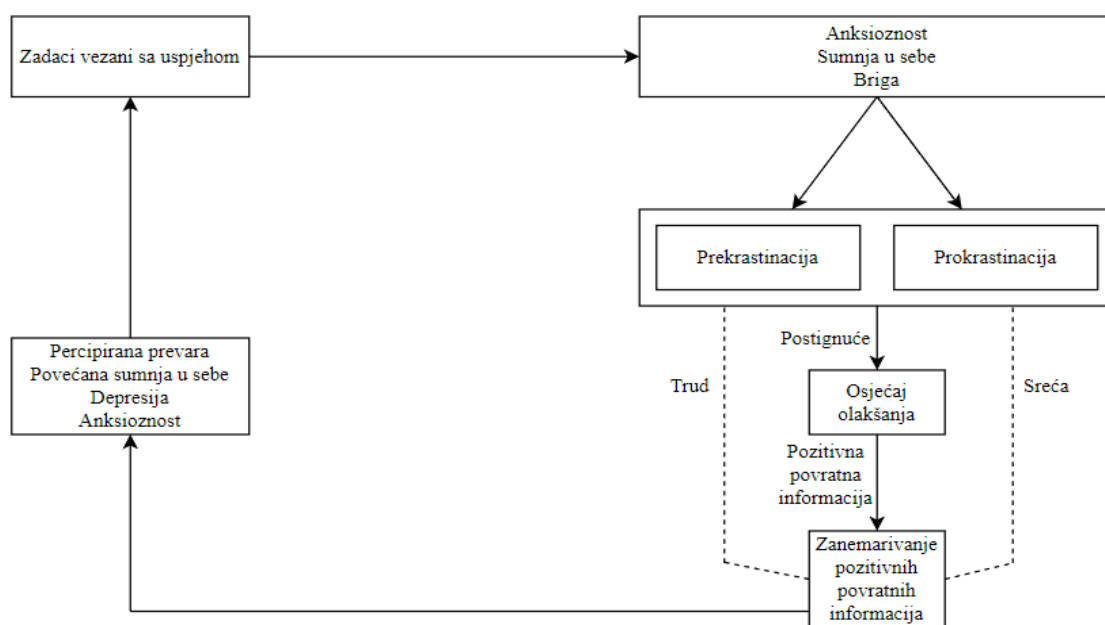
Četvrta karakteristika je strah od neuspjeha. Svaki zadatak koji može biti evaluiran za varalice predstavlja izuzetan izvor anksioznosti. Za njih neuspjeh pospješuje osjećaje srama.

Poricanje vlastite kompetentnosti, te obezvrjeđivanje pohvala je peta karakteristika. Varalice imaju veću tendenciju atribuiranja vlastitih uspjeha eksternim faktorima od nevaralica. Pored ignoriranja pohvala, varalice idu korak dalje, generirajući niz argumenata koji potkrepljuju njihovo uvjerenje da oni ne zaslužuju pohvalu.

Šesta, te posljednja karakteristika je strah i osjećaj krivice zbog uspjeha. Osjećaj krivice se naročito javlja kod varalica kod kojih postoji naročito izražen jaz između njihovih sposobnosti i uspjeha, te sposobnosti i uspjeha njihovih obitelji i bližnjih. Pored osjećaja krivice, javlja se određen strah uoči ostvarenja uspjeha. Taj strah je zapravo strah od povećanih očekivanja koje druge osobe imaju od njih.

Slika 1

Adaptirana verzija ilustracije ciklusa varalice (Clance, 1985 prema Joshi i Mangette, 2018; Sakulku i Alexander, 2011)

Fenomen varalice – problem inherentan ženama?

Inicijalno je smatrano da je fenomen varalice problem inherentan ženama. Clance i Imes (1978) su koncipirale fenomen varalice vodeći se opažanjima u njihovom terapijskom

radu sa ženama koje su bile visoko uspješne u svom poslu. Autorice su citirale niz nalaza koje pojašnjavaju ulogu stereotipa o ulozi žena u društvu, a implikacije stereotipa su jasne – ženama nije mjesto u poslovnom svijetu, nisu asertivne niti kompetentne kao muškarci. Iako takvi stereotipi vjerojatno opstaju i dan danas, rezultati glede razlike u prevalenciji fenomena varalice između spolova su inkonkluzivni.

Bravata i sur. (2019) su svojim preglednim radom 66 članaka na temu fenomena varalice analizirali efekte spola. Od 66 članaka, 33 njih su tražili razlike u fenomenu varalice između spolova. U 16 članaka je pronađeno da žene imaju statistički značajno izražnije osjećaje fenomena varalice u odnosu na muškarce. No, u 17 članaka nije pronađena nikakva značajna razlika između muškaraca i žena. Cozzarelli i Major (1990) argumentiraju da je prisutnost osjećaja fenomena varalice kod muškaraca vrlo vjerojatan, no zbog pritiska društvenih očekivanja su manje skloni izražavanju istih tih osjećaja. Društvo njeguje sliku muškarca kao osobe koja perzistira unatoč nepovoljnim okolnostima, shodno tome i muškarac koji se osjeća kao varalica istraje u svom karijernom putu ignorirajući svoje osjećaje.

S obzirom na raznolikost dobivenih podataka, jasno je da muškarci nisu imuni na fenomen varalice, iako se njihove strategije nošenja sa istim možda razlikuju od strategija koje upotrebljavaju žene.

Teoretske osnove fenomena varalice

Iako izvorni radovi na temu fenomena varalice (Clance i Imes, 1978) ne nude konkretan teoretski okvir za posmatranje samog konstrukta, ipak se pregledom značajnih radova koji su doprinijeli diferencijaciji fenomena varalice kao zasebnog konstrukta može uočiti određen patern (Clance i Imes, 1978; Harvey i Katz, 1985, prema Sakulku i Alexander, 2011; Kolligian i Sternberg, 1991).

Zajednički denominator većini koncepcija fenomena varalice jesu distorzije u atribuciji varalica. Dobar primjer iskrivljenih atribucija predstavljen je u radu Clance i Imes (1978), a koje pružaju citat jedne od njihovih klijentica: *Ja nisam dovoljno dobra da radim ovdje na fakultetu. Mora da se desila neka pogreška u selekcijskom procesu.* Kako navode autorice, unatoč svim dokazima da je osoba uspješna, ona perzistira u svom uvjerenju da je svaki njen uspjeh rezultat eksternog faktora, a ne neke od njenih internalnih kvaliteta.

Shodno tome, problem fenomena varalice se dotiče problematike atribucijskih teorija, te atribucijskih stilova.

Začetnik atribucijskih teorija je Fritz Heider (Aronson i sur., 2005; Weiner, 2014). Problematika atribucijskih teorija jeste analiziranje samih atribucijskih procesa, odnosno načina na koji donosimo zaključke o uzrocima nekog događaja ili ishoda (Weiner, 2014). Sam Heider je determinirao dva moguća ishoda atribucijskih procesa: unutarnja i vanjska atribucija (Aronson i sur., 2005). Unutarnja atribucija predstavlja rezultat atribucijskog procesa pri čemu se uzrok događaja pripisuje internalnim kvalitetama osobe; stavovima, ličnosti i sl. Vanjska atribucija je također mogući ishod atribucijskog procesa, no uzrok događaja se pripisuje eksternim faktorima kao što su situacija u kojoj se osoba nalazi, slučajnost i sl.

Temelji atribucijskih teorija su daljnje elaborirani i raščlanjeni, pri čemu dimenzija unutarnja – vanjska atribucija predstavlja samo jednu od dimenzija relevantnih za atribucijski proces. Weiner (2014) prikazuje tri ključne dimenzije:

- Internalnost;
- Stabilnost;
- Mogućnost kontrole.

Osnovna dimenzija, opisana kao internalnost (ili lokus) je već poznata iz Heiderovih koncepcija. Postavlja se pitanje lokacije uzroka, da li je *unutar* osobe ili *van* osobe (Weiner, 2014)?

Druga važna dimenzija jeste uzročna stabilnost. Polovi ove dimenzije su stabilni uzroci nasuprot nestabilnim uzrocima. Weiner (2014) navodi sljedeće primjere; ukoliko je manjak talentiranosti za likovnu umjetnost uzrok loših likovnih radova – to se može percipirati kao stabilan uzrok. Ukoliko je loša ocjena na testu rezultat manjka truda – to se može percipirati kao nestabilan uzrok.

Ove dvije dimenzije su ortogonalne, te njihovim križanjem se dobijaju četiri vrste uzroka: unutarnji i stabilni, unutarnji i nestabilni, vanjski i stabilni, te vanjski i nestabilni.

Na date dvije dimenzije se dodaje i treća dimenzija; mogućnost kontrole (Weiner, 2014). Pitanje je postoji li mogućnost izmjene uzroka pod utjecajem svjesnog djelovanja?

Ponovno se koristi primjer truda; ukoliko se manjak truda uzrok loše ocjene na testu – stupanj truda je podložno promjeni, shodno tome postoji mogućnost kontrole datog uzroka. No, loš performans na košarkaškim tekmama uzrokovan naročito niskim rastom nije podložno promjeni, dakle ne postoji mogućnost kontrole tog uzroka.

Pored tradicionalnih teoretičara atribucijske teorije, postoji i specifičan pristup izučavanju atribucijama. Abramson i Seligman (1978) su u svom radu, izučavajući naučenu bespomoćnost, dopunili radove autora kao što su Heider i Weiner. Oni su zadržali dimenzije kao što su internalnost, te stabilnost uzroka. No, Abramson i Seligman (1978) dodaju treću dimenziju koja leži na kontinuumu globalnih – specifičnih uzroka. Globalni uzroci djeluju na niz ishoda, dok specifični uzorci djeluju na jedan ishod. Iz takve preformulacije, proizilazi formula specificiranja vrste uzroka: Unutarnji – Vanjski x Stabilni - Nestabilni x Globalni – Specifični uzrok. Vođeni ovom „formulom“, kroz daljnja istraživanja o naučenoj bespomoćnosti, definiran je tzv. depresivni atribucijski stil (Seligman i sur., 1979). Za depresivni atribucijski stil je karakteristična atribucija loših ishoda unutarnjim, stabilnim, te globalnim uzrocima. Dakle, postoji tendencija atribuiranja loših ishoda deficitarnim sposobnostima, inteligenciji ili vještinama, sa uvjerenjem da je taj deficit permanentan i pervazivan.

Istraživanja sugeriraju povezanost između različitih atribucijskih stilova, te fenomena varalice (Brauer i Wolf, 2016; Vaughn i sur., 2019). Osobe koje atribuiraju svoj uspjeh sreći također izjavljuju o većem stupnju fenomena varalice. Štoviše, fenomen varalice je direktno uspoređen sa depresivnim atribucijskim stilom. Utvrđena je statistički značajna ($p < 0,001$) pozitivna korelacija fenomena varalice sa depresivnim atribucijskim stilom (u uvjetu negativnih situacija), te statistički značajna ($p < 0,001$) negativna korelacija sa depresivnim atribucijskim stilom (u uvjetu pozitivnih situacija). U uvjetu pozitivne situacije, varalice su sklonije vanjskim-nestabilnim-specifičnim atribucijama uzroka, dok u uvjetima negativnih situacija atribucije uzroka su unutarnje-stabilne-globalne.

Atribucijski teoretičari, daljnje, povezuju različite afekte sa različitim atribucijskim procesima (Weiner, 2014). Ukoliko osoba doživi uspjeh, te ga atribuirava vlastitoj sposobnosti, javlja se osjećaj ponosa, te povišeno samopouzdanje. Nasuprot tome, ukoliko osoba doživi neuspjeh, te ga atribuirava vlastitoj sposobnosti, javljaju se osjećaji srama, bespomoćnosti, beznada, te depresivni afekti. Tipična klinička slika varalice (iako

fenomen varalice nije dijagnoza) obično uključuje anksioznost, manjak samopoštovanja, depresiju, generalnu sklonost negativnom afektu i frustraciju zbog nedokučivih standarda (Clance i Imes, 1978; Chae i sur., 1995). Druga istraživanja potvrđuju negativnu povezanost fenomena varalice sa samopouzdanjem (Chrisman i sur., 1995; Sonnak i Towell, 2001; Oriel i sur., 2004; Schubert i sur., 2017) kao i sklonošću varalica različitim negativnim afektima, poput depresije i anksioznosti (Chrisman i sur., 1995; Sonnak i Towell, 2001; Oriel i sur., 2004; McGregor i sur., 2008; Austin i sur., 2009).

Vaughn i sur. (2019) u narativ fenomena varalice uvode teoriju samoodređenja (engl. *Self-determination theory, SDT*) autora Ryan i Deci (2000). Teorija samoodređenja je motivacijska teorija koja polazi od pretpostavke da su sklonosti rastu i razvoju inherentne ljudima. Iz te pretpostavke se nastoje specificirati ključne psihološke potrebe koje vode ka rastu i razvoju, no simultano vodeći računa o procesima koji mogu potaknuti ili inhibirati ovu postojeću tendenciju (Ryan i Deci, 2000). Ovi autori su empirijskim putem determinirali tri ključne potrebe:

- Potreba za kompetencijom;
- Potreba za autonomijom;
- Potreba za povezanošću.

Zadovoljavanje svih potreba je ključno za izazivanje intrinzične motivacije (sam čin izvođenja neke aktivnosti je svrha samoj sebi, aktivnost se obavlja zbog istinskog zanimanja za datu aktivnost) koja je u pozadini potpuno samoodređenog ponašanja. Iz izvornih koncepcija fenomena varalice, poznato je da se varalice osjećaju kao da ne pripadaju svojoj okolini, nemaju osjećaj kontrole nad svojim životom upravo zbog distorzija u atribucijskim procesima. Oni se smatraju nekompetentnim, te žive u strahu od „razoktrivanja“. Ove karakteristike se vezuju za navedene potrebe.

Vaughn i sur. (2019) direktno testiraju povezanost fenomena varalice sa navedenim potrebama. Osobe sa povišenim razinama fenomena varalice simultano proživljavaju osjećaje smanjene autonomije, kompetentnosti i povezanosti. Naročito važan nalaz iz ovog istraživanja jeste postojanje povećane povezanosti sa svojom (akademsom) okolinom kod osoba sa niskim razinama fenomena varalice. Upravo Ryan i Deci (2000) naglašavaju važnost evaluacije mikrosustava osobe s ciljem determiniranja potencijalnih

uzroka pospješениh ili inhibiranih potreba. Dakle, potrebe se nužno nalaze pod utjecajem imidijentne okoline. Ovaj naglasak na okolinu je sukladan i koncepcijama Clance i Imes (1978) koje pojašnjavaju da je javljanje fenomena varalice rezultat različitih obiteljskih dinamika, a ne puke dispozicije fenomenu.

Nomološka mreža fenomena varalice

Okolinski korelati

Rad Clance i Imes (1978) pruža uvid u važnost okolinskih utjecaja. Autorice su u svom radu prikazale dva moguća uzročnika fenomena varalice. Oba uzročnika se vezuju za rani društveni život, a naročito obiteljski kontekst.

Prva obiteljska dinamika se opisuje kao situacija gdje varalica ima brata/sestru/bližnjeg kojeg obitelj percipira kao inteligentnog člana obitelji. Samojoj varalici obično, bilo direktno ili indirektno, biva rečeno da je ona više društveni tip. Važna napomena vezano za rad Clance i Imes (1978) jeste da su svoje spoznaje formirali na temelju dugogodišnjeg terapijskog rada sa (isključivo) ženskim klijenticama. Shodno tome, u svojim pojašnjenjima se autorice pozivaju na spolne stereotipe (npr. žene su osjetljivije i društvenije od muškaraca). Javlja se ideja da varalica nikada neće moći biti uspješna kao taj inteligentni bližnji član obitelji. Iako varalica počinje da vjeruje u taj „mit“, ipak se trudi obitelji dokazati suprotno – investirajući trud i vrijeme primarno u akademski kontekst. No, bez obzira na ostvarene uspjehe, obitelj i dalje gravitira ka drugom članu obitelji, odnosno i dalje ga percipira inteligentnijim. Stanje konflikta se nastavlja, varalica želi svojoj obitelji dokazati suprotno, no simultano počinje sumnjati u vlastite kompetencije. Možda je sva svoja postignuća ostvarila jer su joj nastavnici popuštali, zbog prirodnog šarma ili socijalnih vještina? Taj konflikt rezultira fenomenom varalice.

Druga obiteljska dinamika opisana u radu Clance i Imes (1978) je suprotna prvoj. Obitelj ulaže ogromna očekivanja u varalicu, prenoseći joj uvjerenja da je ona superiorna u svakom pogledu. Kroćenjem u prve akademske kontekste, varalica uviđa svoju nemogućnost ostvarivanja svih ciljeva sa lakoćom. Ona se mora truditi, iako su joj njeni roditelji usadili mantru *savršenstvo sa lakoćom*. Zbog diskrepance između iskustva varalice, te percepcije njenih roditelja, javlja se sumnjičavost. Rapidno rastući zahtjevi koji akademski kontekst postavlja pred varalicom iziskuju sve više i više truda od varalice. Varalica uviđa da se mora truditi i ulagati puno vremena kako bi ispunio sve

obaveze. No, shodno roditeljevim uvjerenjima da pametna djeca ne moraju učiti, rađa se novo uvjerenje: „ja nisam brilijantna, stoga sam sigurno intelektualna varalica“.

Unatoč naporima uložnim u objašnjavanje uloge koju okolina ima u fenomenu varalice, većina poznatijih koncepcija ovog konstrukta, kao i novija istraživanja pristupaju izučavanju fenomena kao internalnoj kvaliteti, crti ličnosti ili mentalnom stanju ne uzimajući u obzir okolinske faktore (Harvey i Katz, 1985, prema Sakulku i Alexander, 2011; Kolligian i Sternberg, 1991; Feenstra i sur., 2020).

Jedna od istraživanih varijabli iz obiteljskog konteksta je i parentifikacija. Ovaj fenomen podrazumijeva zamjenu uloga roditelja i djeteta, pri čemu dijete zauzima ulogu roditelja u obitelji. Castro i sur. (2004) su opisali ovaj fenomen gdje dijete uskraćuje vlastite potrebe za ljubavlju, pažnjom, sigurnošću kako bi adekvatno reagiralo na potrebe roditelja. Ovi autori su pronašli statistički značajnu pozitivnu povezanost između fenomena varalice i parentifikacije u dječjoj dobi. Njihovo objašnjenje za ovu povezanost se bazira na činjenici da djeca nemaju nužne kapacitete da vode adekvatnu brigu o svojim roditeljima, no zbog straha od gubitka roditeljeve ljubavi djeca forsirano zauzimaju ulogu roditelja. Manjak kapaciteta i sposobnosti za takvu ulogu dovode do osjećaja nedovoljnosti i lažnog selfa, koji kroz odrastanje parentificiranog djeteta može opstati i prerasti u osjećaj varalice (Castro i sur., 2004).

Druga istraživanja su pristupila ulozi obiteljske dinamike istražujući roditeljske stilove i njihovu povezanost sa fenomenom varalice (Want i Kleitman, 2006). Rezultati ovih istraživanja pokazuju važnost uloge oca u kreiranju osjećaja varalice, dok je uloga majke sekundarna i indirektna (odnosno, majka na osjećaje varalice utječe indirektno modificirajući roditeljski stil oca koji daljnje utječe na izazivanje osjećaja varalice). Očev brižni pristup (engl. *care paternal parenting style*) negativno korelira sa fenomenom varalice, dok je očev prezaštitnički pristup (engl. *overprotective paternal parenting style*) pozitivno povezan sa istim.

Najdirektniji pokušaj testiranja Clanceinih postulata o ulozi obiteljske dinamike u razvijanju fenomena varalica nalazimo u istraživanju King i Cooley (1995). Oni su korelirali fenomen varalice (koristeći se skalom koju je kreirala Clance) sa subskalom Orijentacije ka uspjehu (engl. *Achievement orientation subscale*) iz Skale obiteljske

okoline (engl. *Family environment scale*, FES). Navedena subskala ispituje u kojem stupnju obitelj stavlja naglasak na postignuće i natjecanje. Rezultati pokazuju značajnu, no relativno nisku korelaciju između fenomena varalice i obiteljske orijentacije ka uspjehu ($r = 0,25$, $p < 0,05$). Iako je korelacija značajna, shodno važnosti koju Clance pridodaje ulozi obitelji u generiranju snažne orijentacije ka uspjehu kod djece, očekivana je veća povezanost (poput povezanosti sa drugim srodnim fenomenima kao što su depresija, samopoštovanje i sl.).

Intrapersonalni korelati

Istraživanja na području intrapersonalnih varijabli koje koreliraju sa fenomenom varalice su bogatija u odnosu na istraživanja okolinskih korelata.

Prva grupa istraživanja je povezivala temeljne crte ličnosti (npr. crta ličnosti iz petofaktorskog modela ličnosti) sa fenomenom varalice. Navedeni model ličnosti uključuje sljedeće faktore: a) ekstraverziju, b) ugodnost, c) savjesnost, d) neuroticizam i e) otvorenost prema iskustvu (Costa, 1996). Istraživanjima je utvrđena snažna pozitivna povezanost između neuroticizma i fenomena varalice, dok je od preostalih faktora ličnosti značajnu, no razmjerno manju negativnu povezanost imao faktor savjesnost (Bernard i sur., 2002; Vergauwe, 2015).

Utvrđena povezanost sa neuroticizmom nije iznenađujuća, uzimajući u obzir da taj faktor predstavlja opći negativni afektivitet koji uključuje facete poput anksioznosti, depresije i ranjivosti (Costa, 1996). Kako je već spomenuto, koncepcije fenomena varalice opisuju kliničku sliku okarakteriziranu sa depresijom, anksioznošću, frustracijom i smanjenim samopoštovanjem (Clance i Imes, 1978), što je potvrđeno i drugim istraživanjima (Sonnak i Towell, 2001; Oriol i sur., 2004; McGregor i sur., 2008; Austin i sur., 2009). Pronađena negativna korelacija između fenomena varalice i savjesnosti je paradoksalna. Varalice su osobe sa visokim postignućima i snažnom željom da dokažu svoju sposobnost (Clance i Imes, 1978) što bi pretpostavljalo visoku korelaciju sa savjesnošću. Ovaj nalaz se potencijalno može objasniti teoretiziranom reakcijom prokrastinacije (slika br. 1) koja se javlja u jeku postojećeg negativnog afektiviteta koji je izazvan izazovnim zadacima. No, s obzirom da je i prekrastinacija moguća reakcija (slika br. 1), a koja se uklapa u koncepciju faktora savjesnosti, to ide u prilog svestranosti manifestacije karakteristika varalica (odnosno, postoji značaj varijabilitet između varalica u pogledu njihovih

simptoma). Dodatno pojašnjenje je usađeno uvjerenje da pametne osobe ostvaruju visoke rezultata bez puno napora, dakle paradigma *savršenstvo sa lakoćom* (Clance i Imes, 1978; Bernard, 2002). To uvjerenje manifestira ponašanje koje je suprotno savjesnom – varalica iščekuje visok rezultat zbog internalnih sposobnosti, neulagajući truda u svoj rad.

Pored istraživanja sa faktorima ličnosti, postoji značajan broj istraživanja koji povezuju samopoštovanje i fenomen varalice utvrđuju negativnu korelaciju između ova dva konstrukta (Chrisman, 1995; Oriel i sur., 2004; Schubert i sur., 2017.), te pokazuju značajnu prediktivnu moć samopoštovanja sa fenomenom varalice kao kriterijem (Sonnak i Towell, 2001). Uz samopoštovanje, značajno negativne, umjerene do visoke korelacije su pronađene i između fenomena varalice i samoefikasnosti (McDowell i sur., 2015, Neureiter i Traut-Mattausch, 2017).

Perfekcionizam je konstrukt koji pokazuje teoretsku srodnost fenomenu varalice (Pannhausen, 2020). Iako se perfekcionizam laički predstavlja kao nešto unitarno, teoretski pristupi izučavanju ovog konstrukta zauzimaju multidimenzionalni pristup. Perfekcionizam je dispozicija ličnosti sa težnjom ka ostvarivanju savršenstva, zajedno sa postavljanjem iznimno visokih izvedbenih standarda u kombinaciji sa visokom dozom samokriticizma (Stoeber, 2011). Istraživanja pokazuju značajnu pozitivnu korelaciju između generalnog perfekcionizma i fenomena varalice (Dudäu, 2014; Pannhausen i sur., 2020). Za razumijevanje korelacija između različitih faktora perfekcionizma i fenomena varalice, prvo će se prikazati mjerni instrumenati perfekcionizma. U nizu istraživanja koji koreliraju ova dva konstrukta, korištene su sljedeće ljestvice perfekcionizma: Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Hewitt i Flett (engl. *Multidimensional Perfectionism Scale – Hewitt & Flett*, MPS-HF), Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost (engl. *Multidimensional Perfectionism Scale – Frost*, FMPS), te Inventar perfekcionizma (engl. *Perfectionism Inventory*, PI) (Dudäu, 2014; Vergauwe i sur., 2015; Pannhausen i sur., 2020). Iz FMPSa, subskele poput brige o pogreškama (engl. *Concern over Mistakes*, CM; negative reakcije na pogreške, pogreška se poistovjećuje sa neuspjehom), te sumnje oko vlastitih postupaka (engl. *Doubts over Actions*, DA; briga oko toga radim li stvari na dobar način, te kaskanje u poslu za drugima) pokazuju se najznačajnijim i najsnažnijim prediktorima fenomena varalice (Pannhausen i sur., 2020). Subskele iz FMPSa se mogu iskoristiti za kreiranje mjera adaptivnog i maladaptivnog

perfekcionizma (Hill i sur., 2004). Računanjem prosječnog rezultata na subskalama CM i DA se dobije mjera maladaptivnog perfekcionizma, dok se prosječni rezultat na subskali osobni standardi (engl. *Personal Standards*, PS; visoki standardi izvedbe zadataka, te tendencija osoba da sebe evaluira na temelju vlastite izvedbe) koristi za kreiranje mjere adaptivnog perfekcionizma.

Hijerarhijskim regresijskim analizama je utemeljena snažna prediktivna moć maladaptivnog perfekcionizma, dok su druge značajne varijable već spomenute: samoeфикаsnost i neuroticizam. Maladaptivni perfekcionizam pozitivno korelira sa fenomenom varalice, kao i neuroticizam, dok samoeфикаsnost ima negativnu korelaciju sa fenomenom varalice (Vergauwe i sur., 2015).

Dudău (2014) se u svom istraživanju koristi PI inventarom koji je kombinacija MPS-HF, te FMPS skala. U njenom istraživanju, pored značajne pozitivne korelacije između globalnog perfekcionizma i fenomena varalice, značajni nalaz je na razini subskala. PI inventar se prvenstveno dijeli na 2 faktora višeg reda: savjesni perfekcionizam (engl. *Conscientious Perfectionism*), te samoevaluativni perfekcionizam (engl. *Self-Evaluative Perfectionism*).

Rezultati pokazuju statistički značajnu, snažnu, pozitivnu korelaciju između samoevaluativnog perfekcionizma i fenomena varalice, dok savjesni perfekcionizam uopće ne korelira sa navedenim konstruktom (Dudău, 2014). Upravo faktori koji konstituiraju samoevaluativni perfekcionizam su, teoretski, srodniji opisima varalice kao osoba koje su uvjerenе da njihova izvedba nije dovoljno dobra, no isto tako to su osobe koje teže savršenstvu uz snažan strah od neuspjehа (Clance i Imes, 1978).

Mjerni instrumenti fenomena varalice

Različiti pristupi izučavanju fenomena varalice su rezultirali različitim mjernim instrumentima fenomena varalice.

Prvi mjerni instrument je Harvey skala fenomena varalice (engl. *The Harvey Impostor Phenomenon Scale*, HIPS) od autora Harvey (1981, prema Chrisman i sur., 1995). Harvey je u svom radu specificirala tri sržna faktora fenomena varalice (Harvey, 1985, prema Sakulku i Alexander, 2011):

- Uvjerenje da je varalica prevario druge ljude;
- Strah od razoktrivanja;
- Nemogućnost atribuiranja vlastitih postignuća internalnim kvalitetama (sposobnost, inteligencija i/ili vještina).

Unatoč tome, njen instrument je mjera fenomena varalice kao unidimenzionalnog konstrukta pretjeranih osjećaja varalice (Hellman i Caselman, 2004). Sama skala sadrži 14 čestica sa sedmostupnjevatom Likertovom skalom odgovora. Iako je Harvey sugerirala ispitivanje fenomena varalice kao unidimenzionalnog konstrukta, kasnija istraživanja sugeriraju različita faktorska rješenja, nudeći dvo-, tro- ili četverofaktorsku strukturu. Inicijalne validacijske studije su sugerirale dobre psihometrijske karakteristike, naročito pouzdanost (Harvey, 1991, prema Chrisman, 1995). No, kasniji radovi pokazuju neprihvatljive razine pouzdanosti (Edwards i sur., 1987, prema Kolligian i Sternberg, 1991; Kolligian i Sternberg, 1991) dovodeći u pitanje prethodne nalaze.

Kao odgovor na nedostatke HIPS ljestvice, Clance kreira svoj Upitnik sindroma uljeza (*engl. Clance Impostor Phenomenon Scale, CIPS*) (Clance, 1985, prema Sakulku i Alexander, 2011). U ovu skalu su implementirane čestice koje bolje korespondiraju sa inicijalnim kliničkim opažanjima Clance i Imes (1978), neke od aspekata uključenih su: strah od evaluacije, strah od nemogućnosti ponavljanja uspjeha, te strah od bivanja lošiji od drugih (Chrisman i sur., 1995; Mak i sur., 2019). CIPS predstavlja najpopularniju, te najšire korištenu skalu za mjerenje fenomena varalice (Ibrahim, 2021). Testament ovoj rasprostranjenosti CIPS skale nalazimo u jednom sustavom pregledu radova na temu fenomena varalice, pri čemu je od 66 analiziranih članaka, u 54 njih je korištena CIPS skala (Bravata i sur., 2019). Skala sadrži 20 čestica sa petostupnjevatom Likertovom skalom odgovora. Prateći HIPS, i u CIPS ljestvici se računa samo ukupni rezultat, unatoč pretpostavljenoj multidimenzionalnosti konstrukta. Daljnje validacijske studije su sugerirale različita faktorska rješenja, pri čemu trofaktorska struktura predstavlja najšire prihvaćeno rješenje (Chrisman i sur., 1995; Ibrahim i sur., 2019), a uključeni faktori su: lažnjak (*fake*), sreća (*luck*) i obezvrjeđivanje (*discount*).

Treća klasična skala fenomena varalice je Skala percipirane prevare (*engl. The Perceived Fraudulence Scale*) od autora Kolligian i Sternberg (1991). Ova skala uzima u obzir reformulacije navedenih autora, promatrajući fenomen varalice kao konstrukt koji se

uvelike vezuje sa taktikama upravljanja dojmovima. Također uključuju termin *percipirane* pozivajući se na ulogu iskrivljene samopercepcije, te izraženog samomotrenja kod osoba sa ovim fenomenom. Faktorskom analizom su dobivena dva faktora: samoomaložavanje (*self-deprecation*) i neautentičnost (*inauthenticity*) (Kolligian i Sternberg, 1991). Skala uključuje 51 čestica. Metrijske karakteristike ovog instrumenta su zadovoljavajuće, pri čemu je pouzdanost naročito visoka (Kolligian i Sternberg, 1991; Chrisman i sur., 1995).

Skale koje su nastale u zadnjih 20 godina su: Learyeva skala varalice (*Leary Impostor Scale*) autora Leary iz 2000., te Profil varalice (*The Impostor Profile, IPP30*) autora Ibrahim, Münscher i Herzberg iz 2020. (Ibrahim i sur., 2021).

Leary se u svojoj skali fokusira na osjećaje varalice tj. osjećaje neautentičnosti, stavljajući ih na prvo mjesto prilikom preformulacije fenomena varalice (Mak i sur., 2019), zanemarujući druge aspekte fenomene kao straha od razotkrivanja, te problema u internaliziranju ostvarenog uspjeha. Skala sadrži sedam čestica, te pokazuje odličnu pouzdanost (Ibrahim i sur., 2021).

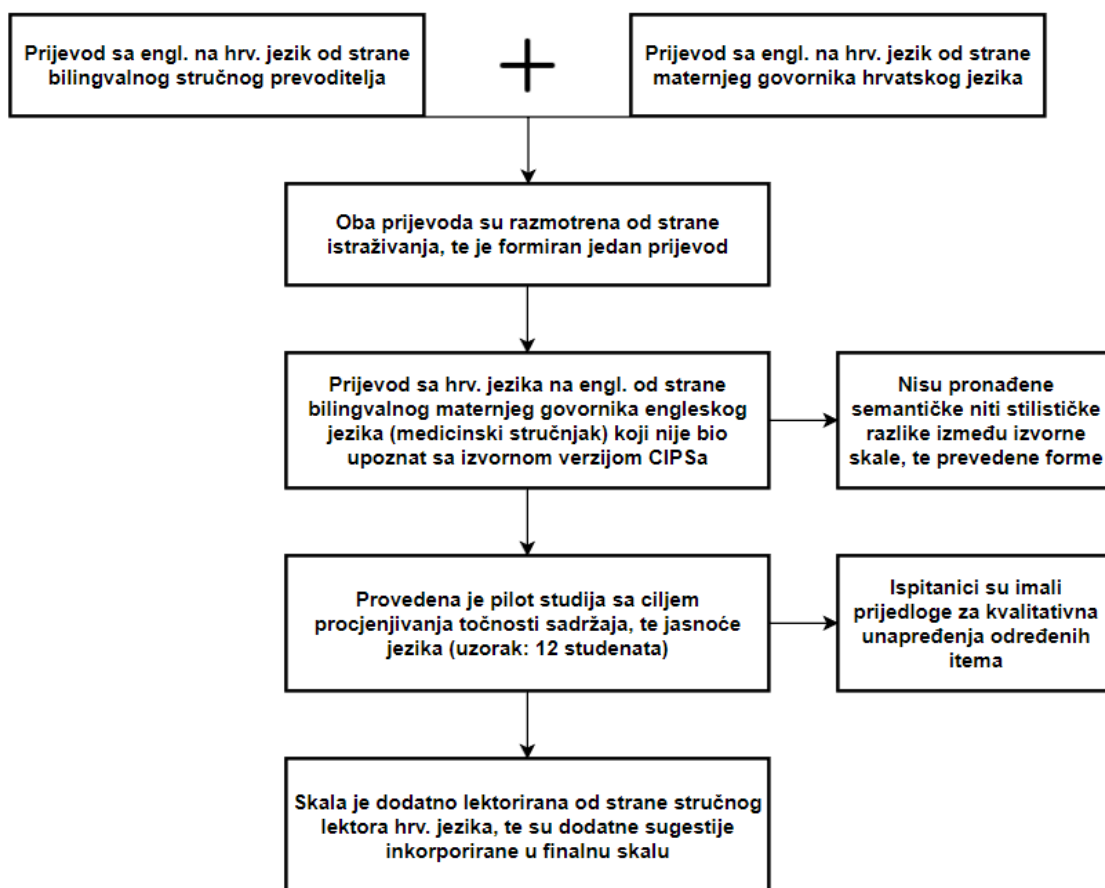
Profil varalice je među najnovijim instrumentima za ispitivanje fenomena varalice. Motivacija iza kreiranja ove skale jeste diskrepanca između multidimenzionalnog teoretskog pristupa izučavanju fenomena varalice, te (obično) unidimenzionalnog empirijskog pristupa izučavanju fenomena varalice. Izvorni radovi, pa i kasnije formulacije obično specificiraju postojanje nekoliko faktora u pozadini fenomena varalice (Clance i Imes, 1978; Harvey i Katz, 1985, prema Sakulku i Alexander, 2011), no većina kreiranih instrumentarija je bazirano na kalkuliranju jednog total skora. Autori Ibrahim, Münscher i Herzberg (2021) sugeriraju da ovakav pristup ne može obuhvatiti cijeli dijapazon simptoma koje imaju varalice. Skala koja simultano kalkulira total skor i skorove na subskalama bi omogućila pomnije seciranje simptomatologije, pružajući bolji uvid u razumijevanje individualnih razlika što ima važne implikacije i za terapijski kontekst. Njihova skala ima šest subskala: kompetentnost-sumnja, radni stil, otuđenost, odstupanje drugih-sebe, ambicija i potreba za simpatijom. Ibrahim i sur. (2021) su demonstrirali zadovoljavajuću do jako visoku pouzdanost svih subskala, kao i cjelokupne skale. Koreliranjem sa CIPS, te upitnikom Velikih pet je dokazana konvergentna i divergentna valjanost instrumenta (kako IPP30, tako i CIPS). Finalna verzija skale ima

ukupno 30 čestica. No, s obzirom na recentnost ovog instrumenta, i nedostatka drugih validacijskih studija, kao i studija koje koriste IPP30 za „dijagnosticiranje“ fenomena varalice, ove podatke treba držati sa zadržkom.

U Bosni i Hercegovini započeta je procedura adaptacije CIPS skale na hrvatski jezik. Zovko i sur. (2021) objavili su jezičku adaptaciju skale na hrvatski jezik, dok daljnji proces provjere metrijskih karakteristike nije urađen. Ovaj rad ujedno predstavlja i doprinos nastavku adaptacije skale. Autorica je dala svoju suglasnost za upotrebu adaptirane verzije CIPS skale za potrebe ovog istraživanja. Nadalje, autori ovog rada su dodatno provjerili sve čestice kako bi osigurali njihovu razumljivost za bosanskohercegovačko govorno područje. U nastavku je prikazan postupak prevođenja CIPS skale na hrvatski jezik (slika br. 2) (Zovko i sur., 2021).

Slika 2

Algoritam prijevoda CIPS skale sa engleskog jezika na hrvatski jezik (algoritam je prevedena verzija algoritma iz članka Zovko i sur., 2021)

Shodno pregledu dostupnih instrumentarija, odabir upravo CIPS skale se doima opravdanim shodno na samu rasprostranjenost, njenu ekonomičnost glede broja čestice, kao i konzistentno dobrih metrijskih karakteristika.

2. Ciljevi, problemi i hipoteze istraživanja

Cilj

Osnovni cilj ove validacijske studije jeste ispitati niz psihometrijskih karakteristika Upitnika sindroma uljeza (CIPS) na bosanskohercegovačkom uzorku. Krajnji rezultat ove studije jeste adaptirana i validirana skala koja se daljnje može primjenjivati na navedenom uzorku.

Problemi

1. Ispitati faktorsku strukturu CIPS skale.
2. Ispitati konstruktnu valjanost CIPS skale.

Hipoteze

H1: Očekujemo da će faktorska struktura upitnika odgovarati faktorskoj strukturi pronađenoj u prethodnim studijama (trofaktorska solucija).

H2: Očekujemo da će Upitnik sindroma uljeza visoko pozitivno korelirati sa mjerama perfekcionizma i neuroticizma, te negativno korelirati sa mjerama samopoštovanja i percepcijom samoefikasnosti.

3. Metodologija istraživanja

Ispitanici

Uzorak ispitanika u ovom istraživanju se sastoji od studenata fakulteta medicinske grupacije. Ukupan broj ispitanika je 336. Svi ispitanici su studenti na sljedećim državnim Univerzitetima: Univerzitet u Sarajevu (234; 69,6% ukupnog uzorka), Univerzitet u Tuzli (81; 24,1% ukupnog uzorka), Univerzitet u Zenici (12; 3,6% ukupnog uzorka), te Univerzitet u Banja Luci (9; 2,7% ukupnog uzorka).

Najveći broj studenata su sa Fakulteta zdravstvenih studija (133; 39,6% ukupnog uzorka), te sa Medicinskog fakulteta (109; 32,4% ukupnog uzorka). Uz navedena usmjerenja,

istraživanju su pristupili i studenti sa Stomatološkog fakulteta (38; 14,4% ukupnog uzorka), te Farmaceutskog fakulteta (46; 13,7% ukupnog uzorka).

Glede spolne podjele, u istraživanju je učestvovalo 49 muškaraca (14,6% ukupnog uzorka), 286 žena (85,1% ukupnog uzorka), te jedna osoba koja se ne izjašnjava u navedene dvije kategorije (0,3% ukupnog uzorka).

Distribucija dobi ispitanika je sljedeća: 1 ispitanik ima ispod 18 godina (0,3% ukupnog uzorka), 137 ispitanika su između 18 – 20 godina (40,77% ukupnog uzorka), 151 ispitanika su između 21 – 23 godine (44,94% ukupnog uzorka), 38 ispitanika su između 24 – 26 (11,31% ukupnog uzorka), te 9 ispitanika su stariji od 26 godina (2,68% ukupnog uzorka). Većina ispitanika su sa prvih godina studija (81% ispitanika su na prvoj, drugoj ili trećoj godini studija).

Procedura

Suglasnost za provođenje istraživanja je dobivena od strane Etičkog komiteta Filozofskog fakulteta UNSA, te Etičkog savjeta Univerziteta u Sarajevu.

Istraživanje je započelo početkom svibnja 2022. godine. Instrumentarij je postavljen na platformi SurveyMonkey. Link za pristupanje istraživanju je distribuiran putem društvenih mreža (npr. Facebook), te putem maila koji je upućen osobnim konekcijama autora rada.

Istraživanje je dizajnirano na način da se otvaranjem linka ispitanicima prikazuje početna stranica istraživanja sa osnovnim informacijama o samom istraživanju. Navedeno je da svaki ispitanik zadržava svoje pravo odustajanja od istraživanja u bilo kojem trenutku, kao i dodatne informacije o zagaraniranoj anonimnosti ispitanika. Suglasnost za korištenje ispitanikovih podataka za naučno-istraživačke svrhe su dali samim pristupanjem glavnom dijelu istraživanja (a što je također navedeno).

Nakon početne stranice, svi ispitanici su pristupili ispunjavanju sljedećih upitnika (istim redosljedom): skala demografskih podataka, Upitnik sindroma uljeza (engl. *Clance Impostor Phenomenon Scale* - CIPS), Rosenbergova skala samopoštovanja (engl. *Rosenberg Self-Esteem Scale* - RSES), Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost (engl. *Frost's Multidimensional Perfectionism Scale* - FMPS), Skala generalizirane

samoefikasnosti (engl. *Generalized Self-efficacy Scale* - GSE), te subskala neuroticizma iz Međunarodnog fonda čestica ličnosti (engl. *International Personality Item Pool* - IPIP-50). Naposljetku istraživanja, ispitanicima je prikazana poruka zahvale za njihovu participaciju.

Instrumentarij

Upitnik sindroma uljeza (CIPS)

CIPS je skala koja mjeri niz kognicija i afektivnih stanja (naročito osjećaje straha) koje se vezuju za fenomen varalice (npr. strah od evaluacije) (Chrisman i sur., 1995.). Skala sadrži 20 čestica sa petostupnjevatom likertovom skalom odgovora, pri čemu 1 korespondira sa „Nimalo istinito“, a 5 sa „Posve istinito“ (Mak i sur., 2019). Iako se u teoriji fenomen varalice opisuje kao multidimenzionalni konstrukt, ipak se na temelju CIPSa kalkulira ukupni rezultat koji se referira na stupanj prisutnosti fenomena varalice kod ispitanika (Ibrahim i sur., 2021). Ispitanici mogu ostvariti rezultat između 20 – 100, pri čemu viši rezultat indicira veću prisutnost ovog fenomena. U drugim studijama je pronađena višefaktorska struktura ovog upitnika, pri čemu za trofaktorsku strukturu postoji najviše dokaza (uz izbacivanje pojedinih problematičnih čestica) (Chrisman i sur., 1995.; McElwee i Yurak, 2010; Ibrahim i sur., 2021). Navedeni faktori su: lažnjak (*Fake*), sreća (*Luck*) i obezvrjeđivanje (*discount*). Pouzdanost (Cronbach α) u istraživanjima je naročito visoka ($\alpha = 0,9$ u istraživanjima Want i Kleitman, 2006.; McElwee i Yurak, 2010).

Primjeri čestica: „Mogu odati dojam da sam sposobniji/a nego što doista jesam.“, „Ponekad se osjećam kao da je za moj uspjeh zaslužna neka vrsta sreće.“

Rosenbergova skala samopoštovanja (RSES)

RSES je skala koja mjeri pojedinčev sveukupni osjećaj vlastite vrijednosti, a što se tipično naziva samopoštovanjem (Schmitt i Allik, 2005). Skalu je kreirao Rosenberg u 1965. Unatoč svojoj starosti, i dan danas opstaje kao jedna od najčešće korištenih mjera samopoštovanja zahvaljujući svojoj ekonomičnosti – kako u pogledu kratkog vremena potrebnog za ispunjavanje upitnika, tako i u pogledu razmjerno jednostavnih čestica koji ne iziskuju naročite kognitivne napore. Skala sadrži ukupno 10 čestica (Schmitt i Allik, 2005). Odgovori su oformljeni kao četverostupnjevita likertova skala, pri čemu 1 označava „Uopće se ne slažem“, a 4 označava „U potpunosti se slažem“. Ispitanici mogu

ostvariti rezultate između 10 – 40, pri čemu viši rezultat upućuje na viši stupanj samopoštovanja.

U prosjeku, pouzdanost ove skale je visoka. Schmitt i Allik (2005) izvještavaju da je prosječna vrijednost Cronbach α u 53 država (tj. 53 različitih istraživanja koja su koristila RSES, a pri čemu je svako istraživanje provedeno u različitoj državi) jednaka 0,81.

Primjeri čestica: „Općenito govoreći, zadovoljan/na sam sobom.“, „Sposoban/na sam obavljati zadatke podjednako dobro kao i većina drugih ljudi“.

Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost (FMPS)

FMPS je skala čiji je cilj mjerenje niza različitih dimenzija povezanih sa konstruktom perfekcionizma (Purdon, Antony i Swinson, 1999). Frost je perfekcionizam opisao kao težnju ka ispunjavanjem visokih standarda u kombinaciji sa pretjeranom samokritičnošću (koja se vezuje za vlastiti performans). Uz navedene stavke, Frost u svom teoretiziranju spominje i etiološku ulogu standarda koje roditelji postavljaju svojoj djeci, te *modus operandi* osobe koji se može opisati kao usmjeren na preciznost, red i organizaciju (Purdon, Antony i Swinson, 1999).

Finalna FMPS skala sadrži 35 čestica sa petostupnjevitom Likertovom skalom odgovora koji se kreću od 1 – „U potpunosti se ne slažem“ do 5 – „U potpunosti se slažem“. Utvrđeno je postojanje šest faktora od kojih svaki konstituira vlastitu subskalu unutar FMPS. Na temelju dobivenih podataka se može kalkulirati nekoliko rezultata. Prvenstveno ukupni rezultat na FMPS skali se računa zbrajanjem rezultata ostvarenim na svim subskalama osim šeste subskale (organizacija). Pored toga, mogu se kalkulirati rezultati na svakoj subskali, te se određene subskale mogu iskoristiti za kalkuliranje konstrukata kao što su maladaptivni i adaptivni perfekcionizam.

Spomenuti faktori (odnosno, subskale) su sljedeći (opisi pojedinih faktora su preuzeti iz Sotardi i Dubien, 2019; Pannhausen, Klug i Rohrmann, 2020):

- Briga oko pogreški (engl. *Concern over Mistakes* – CM): Snažno reagiranje na vlastite pogreške, percipiranje pogreške kao neuspjeha, te strah da će pojedinca druge osobe manje cijeniti zbog njegove/njene pogreške.

Primjer čestice: „Neuspješan sam kao osoba ako ne uspijem u poslu/školi.“

- Sumnje oko vlastitih postupaka (engl. *Doubts about Actions* – DA): Percipiranje vlastitih postupaka nedovoljno dobrima, odnosno nedostatnima za ostvarivanje željenih ciljeva.

Primjer čestice: „Čak i kad nešto radim jako pažljivo, često osjećam da nije napravljeno dovoljno dobro.“.

- Roditeljska očekivanja (engl. *Parental Expectations* – PE): Uvjerenje da su pojedinačni roditelji postavili visoke ciljeve za njega/nju.

Primjer čestice: „U mojoj obitelji samo je savršena izvedba dovoljno dobra.“.

- Roditeljski kritičizam (engl. *Parental Criticism* – PC): Uvjerenje da su roditelji jako kritični u pogledu pojedinačne performanse.

Primjer čestice: „Nikad nisam mislio/la da bih mogao/la zadovoljiti očekivanja svojih roditelja.“.

- Osobni standardi (engl. *Personal Standards* – PS): Postavljanje visokih standarda pri čemu se daje nerazmjerno velika važnost tim istim standardima.

Primjer čestice: „Čini mi se da drugi ljudi prihvaćaju niže standarde za sebe nego što to ja činim.“.

- Organizacija (engl. *Organization* – O): Cijenjenje reda i organizacija.

Primjer čestice: „Urednost mi je vrlo važna.“.

Skala generalizirane samoefikasnosti (GSE)

GSE je skala koja mjeri *percipiranu* generaliziranu samoefikasnost (Schwarzer i Jerusalem, 1995). Navedeni konstrukt se odnosi na set uvjerenja koja su povezana sa izvedbom na teškim zadacima, snalaženje u izazovnim situacijama (a koje se mogu desiti u različitim domenama ljudskog funkcioniranja).

Skala sadrži 10 čestica sa četverostupnjevitom Likertovom skalom odgovora u rasponu od 1 – „Potpuno netočno“ do 4 – „Potpuno točno“. Računa se totalni rezultat na razini cijele skale, pri čemu veći rezultat indicira viši stupanj percipirane samoefikasnosti (Schwarzer i Jerusalem, 1995).

Primjer čestica: „Lako mi je da dostignem svoje ciljeve i ostvarim svoje namjere.“, „Kad se suočim sa problemom, ja obično nađem nekoliko rješenja.“.

Subskala neuroticizma iz Međunarodnog fonda čestica ličnosti (IPIP-50S)

IPIP-50S je skala koja ispituje pet temeljnih faktora ličnosti, a koji su: ekstraverzija, ugodnost, savjesnost, neuroticizam i intelekt. Ova skala je bazirana na leksičkom modelu Velikih pet faktora ličnosti (ovom pristupu pripadaju veliki istraživači poput Allporta i Goldberga). Sam pojam IPIP se odnosi na tzv. *International Personality Inventory Pool*, odnosno Međunarodni fond čestica ličnosti. IPIP predstavlja dugogodišnji međunarodni napor u kreiranju otvorene platforme za kolaboraciju između različitih istraživača diljem svijeta sa ciljem razvijanja novih instrumenata za ispitivanje ličnosti koji su dostupni javnosti (International Personality Item Pool, 2022).

IPIP-50S je skraćena verzija 100S verzije (odnosno verzije sa 100 čestica), pri čemu je za potrebe ovog rada korištena isključivo subskala neuroticizma. Ova skala pokazuje dobru pouzdanost (prosječna pouzdanost je ,83 na razini cijele skale, dok subskala neuroticizma ima pouzdanost od ,86) (Mlačić i Goldberg, 2007).

Primjeri čestica: „Lako podliježem stresu“, „Često sam zabrinut/a“.

4. Rezultati

Za potrebe obrade podataka, korišten je IBM SPSS v25.

Deskriptivna statistika

Prvi dio rezultata se referira na deskriptivnu statistiku čestica iz CIPS skale, kao i svih uključenih skala.

Iz tabele br. 1 važno je zamijetiti nekoliko važnih indikatora za potencijalno loše čestice. Čestice br. 1, 2, te 5 imaju CITC ispod 0,3 – što dovodi u pitanje njihove osjetljivosti u razlikovanju ispitanika kada govorimo o stupnju izraženosti fenomena varalice. Vrijednost od 0,3 se smatra *cut-off* rezultatom, pri čemu se čestice sa CITC ispod 0,3 smatraju lošim (Field, 2018). Čestica br. 1 i 2 imaju naročito loš CITC (0,16 i 0,07) dok čestica br. 5 nije drastično udaljena od *cut-off* rezultata (0,26). Preostale čestice imaju CITC koeficijent iznad 0,3. Uz to, važno je napomenuti da nijedna čestica nema

ekstremno visok CITC (koji se približava 1), što bi također bilo problematično na svoj način.

Tabela 1

Prikaz deskriptivnih mjera CIPS skale na razini čestica

Čestica	M	SD	CITC
1	3,66	0,85	0,16
2	3,19	1,01	0,07
3	2,84	1,21	0,65
4	3,25	1,34	0,67
5	2,49	1,23	0,26
6	2,57	1,36	0,70
7	3,36	1,23	0,62
8	2,98	1,05	0,45
9	1,92	1,07	0,60
10	2,54	1,31	0,59
11	2,69	1,09	0,55
12	3,53	1,13	0,59
13	2,86	1,29	0,73
14	3,14	1,07	0,69
15	2,47	1,20	0,74
16	2,83	1,29	0,61
17	3,13	1,29	0,74
18	3,46	1,15	0,65
19	3,49	1,24	0,37
20	2,84	1,27	0,49

CITC = korigirana item-total korelacija.

Tabela 2 prikazuje različite deskriptivne mjere na razini svih uključenih skala, kao i njihovih subskala. Uz to, prikazani su i skjunis, te kurtozis kao indikatori oblika distribucije rezultata.

Tabela 2*Prikaz deskriptivnih mjerica svih relevantnih skala, te njihovih subskala*

Skala	Min.	Max.	M	SD	Sk	SESk	Ku	SEKu
CIPS	30	96	59,24	14,45	0,14	0,13	-0,62	0,27
CIPS-F	14	54	32,98	8,59	0,03	0,13	-0,65	0,27
CIPS-D	5	25	13,93	5,00	0,19	0,13	-0,93	0,27
CIPS-L	3	14	7,10	2,61	0,37	0,13	-0,33	0,27
RSES	12	40	28,31	5,50	-0,27	0,14	-0,21	0,27
FMPS	41	135	82,31	20,98	0,25	0,14	-0,73	0,28
FMPS-CM	9	45	23,46	9,19	0,28	0,14	-0,93	0,28
FMPS-O	9	30	25,52	3,88	-0,93	0,14	0,71	0,28
FMPS-PE	5	25	13,27	5,34	0,26	0,14	-0,92	0,28
FMPS-PS	11	34	24,38	4,90	-0,10	0,14	-0,69	0,28
FMPS-DA	4	20	12,22	3,77	-0,13	0,14	-0,64	0,28
FMPS-PC	4	20	8,97	3,85	0,66	0,14	-0,14	0,28
FMPS-MP	6,5	32	17,84	5,97	0,16	0,14	-0,96	0,28
FMPS-AP	1,57	4,86	3,48	0,70	-0,10	0,14	-0,69	0,28
GSE	15	40	31,15	4,96	-0,36	0,15	0,13	0,29
IPIP50S	14	50	32,36	8,46	-0,07	0,15	-0,77	0,30

Sk = skjunis; Ku = kurtozis; SESk = standardna pogreška skewnessa; SEKu = standarda pogreška kurtosisa; CIPS = Upitnik sindroma uljeza; CIPS-F = Subskala *lažnjak*; CIPS-D = Subskala *obezvrjeđivanje*; CIPS-L = Subskala *sreća*; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; FMPS = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost; FMPS-CM = Subskala *briga oko pogrešaka*; FMPS-O = Subskala *organizacija*; FMPS-PE = Subskala *roditeljska očekivanja*; FMPS-PS = Subskala *osobni standardi*; FMPS-D = Subskala *sumnja oko vlastitih postupaka*; FMPS-PC = Subskala *roditeljski kritičizam*; FMPS-MP = Subskala *maladaptivni perfekcionizam*; FMPS-AP = Subskala *adaptivni perfekcionizam*; GSE = Skala generalizirane samoeфикаsnosti; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet.

Normalnost distribucija

Za potrebe testiranja normalnosti distribucije sprovedeni su Kolmogorov-Smirnov (K-S), te Shapiro-Wilk (S-W) testovi.

Tabela 3

Prikaz rezultata na Kolmogorov-Smirnov, te Shapiro-Wilk testovima

Skala/subskala	K-S	df	S-W	df
CIPS	0,078***	270	0,983**	270
CIPS-F	0,057*	270	0,988*	270
CIPS-D	0,089***	270	0,966***	270
CIPS-L	0,091***	270	0,962***	270
RSES	0,064**	270	0,983**	270
FMPS	0,067**	270	0,978***	270
FMPS-CM	0,098***	270	0,956***	270
FMPS-O	0,142***	270	0,909***	270
FMPS-PE	0,095***	270	0,959***	270
FMPS-PS	0,075***	270	0,984**	270
FMPS-D	0,088***	270	0,979***	270
FMPS-PC	0,106***	270	0,938***	270
FMPS-MP	0,089***	270	0,969***	270
FMPS-AP	0,075***	270	0,984**	270
GSE	0,083***	270	0,978***	270
IPIP50S	0,072**	270	0,983**	270

* - $p \leq 0,05$; ** - $p \leq 0,01$; *** - $p \leq 0,001$.

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; CIPS-F = Subskala *lažnjak*; CIPS-D = Subskala *obezvrjeđivanje*; CIPS-L = Subskala *sreća*; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; FMPS = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost; FMPS-CM = Subskala *briga oko pogrešaka*; FMPS-O = Subskala *organizacija*; FMPS-PE = Subskala *roditeljska očekivanja*; FMPS-PS = Subskala *osobni standardi*; FMPS-D = Subskala *sumnja oko vlastitih postupaka*; FMPS-PC = Subskala *roditeljski kritičizam*; FMPS-MP = Subskala

maladaptivni perfekcionizam; FMPS-AP = Subskala *adaptivni perfekcionizam*; GSE = Skala generalizirane samoeфикаsnosti; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet.

Iz priloženih rezultata vidimo da sve skale (zajedno sa subskalama iz CIPSa, te FMPSa) ostvaruju statistički značajne rezultate na navedenim testovima. Shodno tome, pretpostavka je da sve distribucije rezultata na ovim skalama *ne slijede* normalnu distribuciju.

No, statistički testovi nisu jedini način ispitivanja normalnosti distribucije. Normalnost distribucije se može ispitati i putem grafičkih prikaza kao što su histogram i Q-Q plot (Burdenski, 2000; Field, 2022), te indikatora poput skjunisa i kurtozisa. Kline (2011) sugerira da apsolutne vrijednosti skjunisa iznad 3, te kurtozisa iznad 10 predstavljaju značajna odstupanja od normalne distribucije. Iz tabele 2 se vidi da nijedna skala ne narušava navedene indikatore. Pretpostavka je da ne postoji značajno odstupanje od normalne distribucije (dodatno potkrijepljeno i pregledom Q-Q plotova).

Shodno tome, u nastavku rada će se koristiti analize iz parametrijske statistike uz dodatnu mjeru predostrožnosti kod određenih analiza.

Testiranje faktorske strukture

Osnova ove validacijske studije jeste testiranje faktorske strukture CIPS skale.

Prije provođenja eksploratorne faktorske analize (EFA), testirani su uslovi kroz Kaiser-Meyer-Olkinovu mjeru adekvatnosti uzorka (KMO), te Bartlettov test sfericiteta. KMO iznosi 0,93. Generalno, vrijednosti između 0,7 i 0,8 se smatraju dobrima; 0,8 – 0,9 vrlo dobrima, a vrijednosti iznad 0,9 odličnima (Field, 2018). Dobiven KMO je iznad granične vrijednosti od 0,9, čime je taj uslov zadovoljen. Na Bartlettovom testu nužno je zadovoljiti statističku značajnost ($p < 0,05$) što indicira da čestice međusobno koreliraju. Dobivene vrijednosti na ovom testu su: $\chi^2 = 2789,027$; $df = 153$, $p < 0,000$. Na temelju ovih podataka opravdano je provesti EFA na datom uzorku sa datim česticama.

Preliminarna analiza je uključivala svih 20 čestica CIPS skale; faktori su ekstrahirani koristeći se analizom glavnih komponenti (engl. PCA – *Principal Component Analysis*) sa *Promax* oblimin rotacijom. *Promax* rotaciju je testirana prva u odnosu na ortogonalne rotacije (npr. *Varimax*) zbog testiranja postojanosti korelacija između faktora. Neki autori sugeriraju da korelacija između faktora iznad 0,32 (a dobivena oblimin rotacijom)

opravdava upotrebu oblimin rotacije (Tabachnick i Fidell, 2007). Faktori u pozadini psiholoških varijabli često su u korelaciji (Field, 2018), te prethodne validacijske studije ove skale (npr. French i sur., 2008) su već utvrdili postojanost korelacija između faktora u pozadini CIPS skale (autori su čak prva dva faktora *lažnjak* i *obezvrjeđivanje* spojili u jedan faktor zbog njihova iznimno visoka koreliranja, $r > 0,9$). Shodno datim informacijama, testiranje faktorske strukture će biti započeto sa Promax oblimin rotacijom.

U tabeli 4 su vidljiva 4 ekstrahirana faktora čiji *eigenvalues* (odnosno, karakteristični korijen) premašuju graničnu vrijednost od 1 – tzv. Kaiserov kriterij (Husremović, 2016). Ukupan postotak objašnjene varijance iznosi 58,27%, pri čemu prvi faktor objašnjava 39,41%, drugi 7,35%, treći 6,11%, a četvrti 5,39%.

Tabela 4

Prikaz vrijednosti karakterističnih korijena (eigenvalues), te postotka objašnjenje varijance

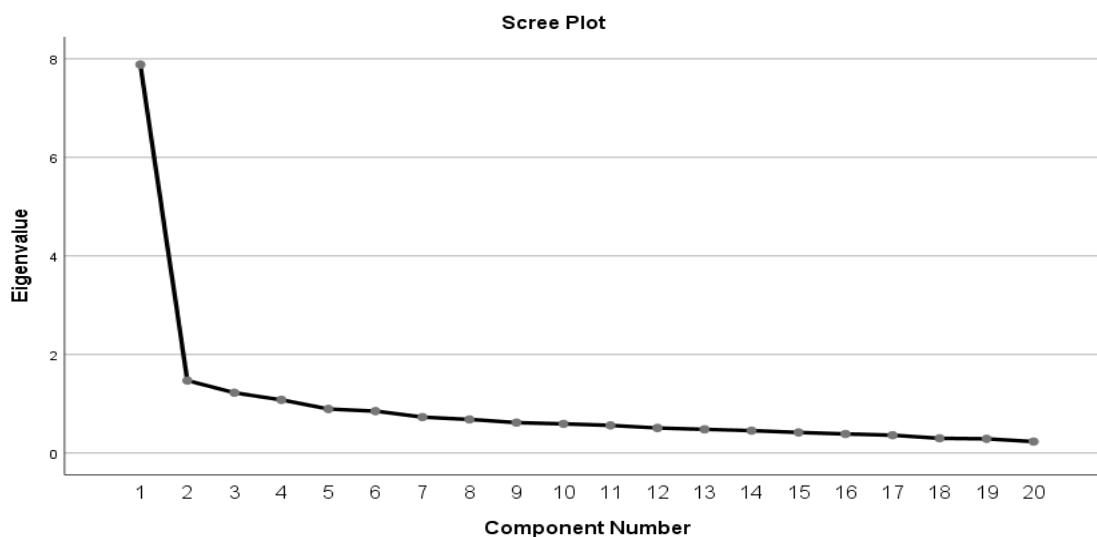
Faktor	Inicijalni karakteristični korijen			Ekstrahirane sume kvadrata		
	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativni postotak varijance	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativni postotak varijance
1	7,882	39,412	39,412	7,882	39,412	39,412
2	1,470	7,352	46,764	1,470	7,352	46,764
3	1,223	6,115	52,879	1,223	6,115	52,879
4	1,078	5,391	58,270	1,078	5,391	58,270
5	0,893	4,466	62,736			
6	0,850	4,249	66,985			
7	0,728	3,642	70,628			
8	0,681	3,407	74,035			
9	0,617	3,083	77,118			
10	0,592	2,960	80,078			
11	0,561	2,803	82,881			
12	0,508	2,540	85,421			
13	0,481	2,403	87,824			
14	0,454	2,269	90,092			
15	0,416	2,082	92,174			
16	0,386	1,931	94,105			

17	0,362	1,808	95,912
18	0,298	1,491	97,403
19	0,288	1,442	98,845
20	0,231	1,155	100,000

Analiza scree plot (slika 3) potvrđuje prethodno dobiven četverofaktorski model, pri čemu nešto se strmiji pad vidi nakon četvrtog ekstraktiranog faktora (odnosno pad u vrijednosti karakterističnog korijena). Peti faktor predstavlja točku infleksije nakon koje slijedi razmjerno blaže opadanje karakterističnog korijena.

Slika 3

Prikaz vrijednosti karakterističnih korijena kroz scree plot

U tabeli 5 su prikazana dobivena faktorska zasićenja. Faktorska zasićenja iznad 0,4 se smatraju supstancijalnim (Field, 2018). Faktorska zasićenja ispod 0,3 su supresirana prilikom samog računanja faktorskih zasićenja. Inicijalnim pregledom faktorskih zasićenja, vidljivo je postojanje nekoliko čestica koja narušavaju jednostavnu faktorsku strukturu, pri čemu se najupečatljivije čestice broj 1, 2, 6 i 19.

Fokus se, na trenutak, prebacuje na faktorska zasićenja četvrtim faktorom. Samo su tri čestice u velikoj mjeri zasićene faktorom četiri, pri čemu su dvije čestice (2 i 19) simultano značajno zasićene i drugim faktorima. Ako se one izuzmu zbog narušavanja jednostavne faktorske strukture, ostaje da je isključivo čestica broj 1 zasićena četvrtim

faktorom – dakle on je u potpunosti odvojen od drugih čestica u terminima faktorskih zasićenja. Prema ovim zasićenjima, prvi faktor je faktor *obezvrjeđivanja*, drugi faktor je *lažnjak*, a treći faktor je *sreća*. Zbog specifičnosti četvrtog faktora, on nije imenovan – a njegova relevantnost će daljnje biti utvrđena.

Tabela 5

Prikaz faktorskih zasićenja koristeći se metodom analize glavnih komponenta (PCA) sa Promax rotacijom

Čestice	Obezvrjeđivanje	Lažnjak	Sreća	Neimenovani faktor
CIPS 10	0,936			
CIPS 16	0,888			
CIPS 4	0,847			
CIPS 15	0,661			
CIPS 3	0,621			
CIPS 19	0,418			0,403
CIPS 6	0,384		0,349	
CIPS 20	-0,390	0,953		
CIPS 12		0,767		
CIPS 8		0,735		
CIPS 18		0,700		
CIPS 17		0,669		
CIPS 14		0,587		
CIPS 7		0,518		
CIPS 13		0,447		
CIPS 5			0,784	
CIPS 2			0,639	0,497
CIPS 11			0,612	
CIPS 9			0,419	
CIPS 1				0,796

Tabela 6*Matrica korelacija faktora*

Faktor	1	2	3	4
1	1,000	,722	,389	,094
2	,722	1,000	,385	,104
3	,389	,385	1,000	,033
4	,094	,104	,033	1,000

Tabela 6 prikazuje matricu korelacije faktora. Vodeći se prethodno navedenim kriterijem $r = 0,32$, korelacije između prvog i drugog faktora ($r = 0,722$), prvog i trećeg faktora ($r = 0,389$), te drugog i trećeg faktora ($r = 0,385$) premašuju dati kriterij. Četvrti faktor je razmjerno problematičan gdje su utvrđene jako niske korelacije između njega i preostala tri faktora. U prethodnim istraživanjima je također ekstraktiran četvrti faktor koji je smatran neadekvatnim zbog malog postotka objašnjene varijance, te je bio primarno povezan sa česticom br. 1 – a što je replicirano i u ovom istraživanju (Chrisman i sur., 1995). Ovi autori su testirali i faktorsku strukturu koristeći se metodom glavne osi (engl. *Principal Axis Factoring*, PAF) pokušavajući unaprijediti faktorsku strukturu.

Prije provedbe faktorske analize ekstrahirajući faktore metodom glavne osi sa Promax rotacijom, izbačene su dvije problematične čestice: čestice br. 1 i 2. Prvi razlog je uočena slaba item-total korelacija (CITC; tabela 1) ovih čestica ($r = 0,16$ i $r = 0,07$). Nadalje, pregledom inter-item korelacijske matrice, navedene čestice koreliraju razmjerno nisko, te statistički neznačajno sa drugim česticama iz CIPS skale. Ove čestice su prijavljene kao problematične i u prethodnim validacijskim studijama (Chrisman i sur., 1995; Brauer i Wolf, 2016).

Testirane su dvije varijante: uključujući i isključujući čestice 6 i 19 (a koje su u prethodnoj faktorskoj analizi narušavale jednostavnu faktorsku strukturu; tabela 5). Varijanta koja isključuje navedene dvije čestice se pokazala parsimoničnijom

Zatim je sprovedena faktorska analiza koristeći se metodom glavne osi sa Promax rotacijom, pri čemu su isključene čestice 1, 2, 6 i 19. Kaiser-Meyer-Olkinova mjera adekvatnosti uzorka iznosi $KMO = 0,938$, pri čemu su zadovoljene prethodno navedene

granične vrijednosti. Bartlettov test sfericiteta je također značajan: $\chi^2 = 2409,461$; $df = 120$, $p < 0,000$.

Ekstrahirani karakteristični korijeni su interpretirani u skladu sa Kaiserovim kriterijom: eigenvalue > 1 . Ovoga puta su ekstrahirana tri značajna faktora (tabela 6), pri čemu prvi faktor objašnjava 44,78% varijance, drugi 7,77%, a treći 6,7%. Kumulativno, ova tri faktora objašnjavaju 59,26% varijance što je nešto veći postotak u odnosu na prošli model koji je sa četiri faktora objašnjavao 58,27%. Ovaj model, sa manjim brojem faktora, objašnjava veći postotak varijance što ide u prilog njegovoj parsimoničnosti. Pregledom scree plota (slika 4), vidljiva je točka infleksije na četvrtom faktoru nakon čega slijedi blaži, konzistentniji pad u vrijednosti kar. korijena.

Tabela 6

Prikaz vrijednosti karakterističnih korijena (eigenvalues), te postotka objašnjenje varijance

Faktor	Inicijalni karakteristični korijen			Ekstrahirane sume kvadrata		
	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativni postotak varijance	Karakteristični korijen	Postotak varijance	Kumulativni postotak varijance
1	7,166	44,785	44,785	6,688	41,802	41,802
2	1,244	7,777	52,562	0,700	4,374	46,175
3	1,072	6,701	59,263	0,551	3,444	49,620
4	0,823	5,146	64,409			
5	0,691	4,318	68,728			
6	0,631	3,942	72,669			
7	0,581	3,629	76,299			
8	0,561	3,505	79,803			
9	0,524	3,273	83,076			
10	0,506	3,160	86,236			
11	0,451	2,817	89,053			
12	0,419	2,618	91,671			
13	0,390	2,438	94,109			
14	0,353	2,206	96,314			
15	0,332	2,076	98,390			
16	0,258	1,610	100,000			

Slika 4

Prikaz vrijednosti karakterističnih korijena kroz scree plot

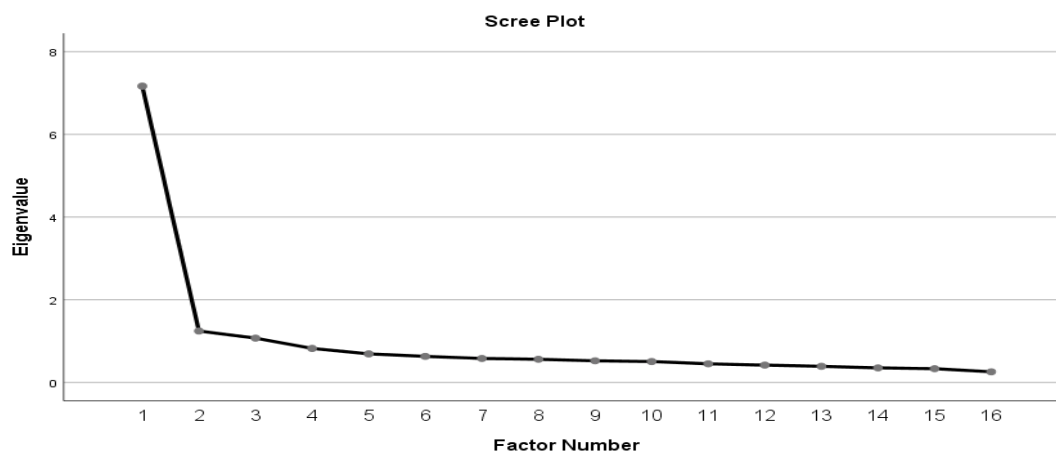

Tabela 7

Prikaz faktorskih zasićenja koristeći se metodom glavne osi (PAF) sa Promax rotacijom

	Čestice	Lažnjak	Obezvrjeđivanje	Sreća
CIPS 20		,763		
CIPS 17		,754		
CIPS 18		,744		
CIPS 12		,683		
CIPS 14		,614		
CIPS 8		,509		
CIPS 7		,484		
CIPS 13		,466		
CIPS 10			,844	
CIPS 16			,823	
CIPS 4			,757	
CIPS 15			,651	
CIPS 3			,505	
CIPS 5				,769
CIPS 11				,547
CIPS 9				,399

Pregledom faktorskih zasićenja iz tabele 7 vidimo razmjerno jednostavniju faktorsku strukturu u odnosu na prethodnu varijantu. Nijedna čestica ne narušava jednostavnost faktorske strukture. Vrijedi zamijetiti da čestica 9 ima nešto niže faktorsko zasićenje u vrijednosti 0,399, no s obzirom da se vrijednosti od 0,4 pa naviše smatraju značajnima, odlučili smo zadržati ovu česticu.

Analizom čestica koje su se grupirale oko istih faktora, utvđeni su sljedeći faktori: faktor 1 = *lažnjak*, faktor 2 = *obezvrjeđivanje*, te faktor 3 = *sreća*. Ovakva grupacija faktora, pri čemu je faktor *lažnjak* najsnažniji u terminima postotka objašnjene varijance je sukladna prethodnim istraživanjima (Chrisman i sur., 1995; Brauer i Wolf, 2016). Također, utvrđeno je da su većina čestica zasićena istim faktorima kao u drugim istraživanjima, sa jednim izuzetkom. Poredeći ove podatke sa podacima od Brauer i Wolf (2016), uočena je razlika u čestici 5; u njihovom istraživanju je zasićena faktorom *lažnjak*, dok je u ovom istraživanju zasićena faktorom *obezvrjeđivanje*.

Pouzdanosti skala

Tabela 8

Prikaz koeficijenata pouzdanosti (α i ω) na svim skalama i subskalama

Skale	α koeficijent	ω koeficijent
CIPS-20	0,91	0,917
CIPS	0,913	0,916
CIPS-F	0,872	0,876
CIPS-D	0,846	0,848
CIPS-L	0,65	0,651
RSES	0,892	0,903
FMPS	0,911	0,917
FMPS-CM	0,909	0,91
FMPS-O	0,847	0,847
FMPS-PE	0,842	0,847
FMPS-PS	0,753	0,774
FMPS-D	0,738	0,74

FMPS-PC	0,773	0,782
FMPS-MP	0,912	0,914
FMPS-AP	0,753	0,774
GSE	0,89	0,892
IPIP50S	0,895	0,894

CIPS-20 = puna verzija Upitnika sindroma uljeza sa svih 20 čestica; CIPS = skraćena verzija CIPSa sa isključenim česticama 1, 2, 6 i 19; CIPS-F = Subskala *lažnjak*; CIPS-D = Subskala *obezvrjeđivanje*; CIPS-L = Subskala *sreća*; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; FMPS = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost; FMPS-CM = Subskala *briga oko pogrešaka*; FMPS-O = Subskala *organizacija*; FMPS-PE = Subskala *roditeljska očekivanja*; FMPS-PS = Subskala *osobni standardi*; FMPS-D = Subskala *sumnja oko vlastitih postupaka*; FMPS-PC = Subskala *roditeljski kritičizam*; FMPS-MP = Subskala *maladaptivni perfekcionizam*; FMPS-AP = Subskala *adaptivni perfekcionizam*; GSE = Skala generalizirane samoeфикаsnosti; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet.

Za potrebe testiranja pouzdanosti skala, korištena su dva koeficijenta: Cronbach alpha (α), te McDonald's omega (ω). Cronbachov α je najučestaliji koeficijent pouzdanosti čija ideja počiva na tretiranju svakog pitanja kao paralelne mjere, te se testira zapravo konzistencija između svih pitanja u skali – povezanost između pitanja predstavlja mjeru unutarne konzistencije (Husremović, 2016). McDonald's ω koeficijent je nastao od istoimenog autora u 1999., pri čemu se za procjenu pouzdanosti koristi logika, odnosno osnove faktorske analize (Trizano-Hermosilla i Alvarado, 2016). Glavna citirana prednost ω nad α koeficijentom jeste preciznija procjena pouzdanosti skale u uslovima narušene tau-ekvivalentnosti, odnosno kongeneričnosti čestica (Padilla i Divers, 2016; Watkins, 2017). Ideja je da α koeficijent može dovesti do deflacije koeficijenta pouzdanosti, što nije slučaj sa ω koeficijentom. Iako je α koeficijent i dalje popularniji, te relevantniji za usporedbu sa drugim studijima, priložen je i ω koeficijent za potencijalna buduća istraživanja koje će inkorporirati ovaj koeficijent u vlastitim istraživanja čime će se olakšati usporedba rezultata.

Kriterij za evaluaciju koeficijenata pouzdanosti jeste 0,7 (Field, 2018), pri čemu se koeficijenti iznad te vrijednosti smatraju dovoljno visokima, te rezultati na datim skalama dovoljno smisleni za svrhe interpretacije.

Pregledom α koeficijenta iz tabele 8, na razini skale, svi premašuju navedeni kriterij. Skala od najvećeg interesa, CIPS, ima koeficijent pouzdanosti $\alpha = 0,913$. Također se vidi da izbacivanjem navedenih čestica nije došlo do značajne promjene koeficijenta pouzdanosti skale. Na razini subskala, jedino subskala CIPS-L (*sreća*) ima koeficijent pouzdanosti ispod 0,7 ($\alpha = 0,65$). No, kada govorimo o interpretaciji rezultata CIPS skale, oni se interpretiraju na osnovu ukupnog rezultata, a ne na osnovu rezultata na pojedinim subskalama. Shodno tome, ovaj nešto niži koeficijent pouzdanosti neće predstavljati problem za daljnje analize.

Uspoređujući α i ω koeficijente, nema drastičnih razlika između njih, pri čemu su većina razlika jednake pogreškama u zaokruživanju.

Prevalencija fenomena varalice

Unatoč primarnog fokusa na provođenju validacijske studije za potrebe kreiranja relevantne ljestvice koja će biti primjenjiva na bosanskohercegovačkom uzorku, uz to je određena i prevalencija fenomena varalice na korištenom uzorku.

Trenutno postoje dva relevantna načina za determiniranje izražene prisutnosti fenomena varalice kod ispitanika.

Prvi način koristi cut-off rezultat od 62 na CIPS skali, pri čemu rezultati ≥ 62 konstituiraju visoku prisutnost fenomena varalice (Holmes i sur., 1993; Chae i sur., 1995).

Drugi način uključuje ukupno četiri cut-off rezultata, što izgleda ovako (Thomas i Bigatti, 2020):

- Niska prisutnost fenomena varalice (rez.: < 40);
- Umjerena prisutnost fenomena varalice (rez.: $40 - 59$);
- Visoka prisutnost fenomena varalice (rez.: $60 - 79$);
- Iznimno visoka prisutnost fenomena varalice – rez.: ≥ 80 .

Na temelju podataka iz tabele 9, jasno je da visok postotak ispitanika ima visoko izražen fenomen varalice (43,15%). Za usporedbu: 30% studenata fakulteta medicinske grupacije iz SADA (Henning i sur., 1998); 48,8% studenata psihologije iz Australije (Thompson, 1998); 57,4% studenata kompjuterskih znanosti iz SADA (Rosenstein, Raghu i Porter,

2020) su zadovoljili uslov visoke izraženosti fenomena varalice (koristeći se istim cut-off rezultatom).

Tabela 9

Prikaz prevalencije fenomena varalice na bh. Uzorku vodeći se prvim načinom formiranja cut-off rezultata

Izraženost fen. var.	Cut-off rezultat	Br. ispitanika	% ispitanika
Visoka	≥ 62	145	43,15%
Niska	< 62	191	56,85%

Fen. var. = fenomen varalice.

Drugi način formiranja cut-off rezultata daje nešto širu sliku prevalencije fenomena varalice (tabela 10). S obzirom da postoje četiri kategorije izraženosti ovog fenomena, ispitanici su više izdiferencirani. Važno je napomenuti da sve kategorije uključuju kvalitativnu i kvantitativnu dimenziju: veći stupanj izraženosti fenomena varalice podrazumijeva učestaliju pojavu simptoma, te snažniju pojavnost istih (Christensen i sur., 2016).

Tabela 10

Prikaz prevalencije fenomena varalice na bh. Uzorku vodeći se drugim načinom formiranja cut-off rezultata

Izraženost fen. var.	Cut-off rezultat	Br. ispitanika	% ispitanika
Niska	< 40	30	8,92%
Umjerena	40 – 59	145	43,15%
Visoka	60 – 79	128	38,1%
Iznimno visoka	≥ 80	33	9,82%

Fen. var. = fenomen varalice.

Većina ispitanika su u 2. i 3. kategoriji, što je i očekivano s obzirom da je prosječna vrijednost na CIPS skali 59,24 (pogledati tabelu 2) – oko granične vrijednosti između umjerene i visoke izraženosti fenomena varalice. U kategoriji „umjerena izraženost fenomena varalice“ je najveći postotak ispitanika: 43,15%. Na temelju ovih preliminarnih podataka pretpostavlja se da većina studenata medicinske grupacije u BiH ima umjereno

do visoko izražen fenomen varalice. Za usporedbu: međunarodno istraživanje iz Velike Britanije, Novog Zelanda i Australije provedeno na studentima završne godine sestinstva pokazuje da 13,2% njih ima nisko, 45,1% njih umjereno, 33,4 visoko, a 8,3% iznimno visoko izražen fenomen varalice (Christensen i sur., 2016); istraživanje iz Austrije provedeno na studentskoj populaciju pokazuje da 14% ispitanika ima nisko, 46% njih ima umjereno, 31% njih ima visoko, a 9% njih ima iznimno visoko izražen fenomen varalice (Patzak, Kollmayer i Schober., 2017).

Na temelju ovih podataka, najznačajnija odstupanja na našem uzorku jesu odstupanja u kategoriji „visoka izraženost fenomena varalice“, pri čemu u našem uzorku imamo veći postotak ispitanika u toj kategoriji (38,1% vs 31% Austrija vs 33,4% VB, NZ i Australija).

Sljedeći korak za ispitivanje prevalencije fenomena varalice jeste ispitivanje efekta spola. Samo je jedna osoba izjavila da se ne kategorizira kao muško, niti žensko, stoga su njeni rezultati su isključeni iz ove analize.

Tabela 11

Prosječni rezultat muškaraca i žena na CIPS skali

	N	M	SD
Muško	49	55,26	13,38
Žensko	286	59,88	14,55

Tabela 12

Rezultati t-testa za nezavisne uzorke

t	df	p vrijednost	Razlika u M	Razlika u SE	Cohenov d
-2,192	68,943	,032*	-4,59540	2,09623	0,33

SE = standardna pogreška; * = $p < 0,05$

T-test je statistički značajan na razini od 0,05 u uslovima pretpostavljenih jednakih varijanci, te bez pretpostavljenih jednakih varijanci. U tom slučaju, shodno preporukama Field (2018), tabela 12 prikazuje rezultate pod uslovom bez pretpostavljenih jednakih varijanci.

Vidimo da postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena na CIPS skali, pri čemu žene izjavljuju o statistički značajno većoj izraženosti fenomena varalice u odnosu na muškarce. Uz to, vrijedi spomenuti Cohenov d koji iznosi 0,33. Prema postojećim smjernicama (Field, 2018), ovo sugerira da je veličina/snaga efekta između male ($d = 0,2$) umjerene veličine ($d = 0,5$).

Tabela 13

Prosječni rezultati studenata medicine, stomatologije, farmacije i zdravstvenih studija na CIPS skali

	N	M	SD
Medicina	109	61,87	16,16
Stomatologija	48	56,29	11,91
Farmacija	46	60,17	14,83
Zdravstvene studije	133	57,83	13,39

Zadnji korak u ispitivanju prevalencije fenomena varalice se bazira na ispitivanju razlika fenomena varalice između studenata različitih studija. Vizuelnim pregledom tabele 13, vidi se da studenti medicine, u prosjeku, imaju najveću izraženost fenomena varalice, a studenti stomatologije najmanju izraženost.

No, provedom jednosmjerne ANOVAe utvrđeno da je ne postoji statistički značajna razlika između najmanje dvije grupe; $F(3, 332) = 2,389$, $p = 0,069$. Shodno utvrđenoj statističkoj neznačajnosti, daljnje analize (Cohenov d , te post hoc testovi) nisu sprovedene.

Kriterijska valjanost

Za potrebe ispitivanja kriterijske valjanosti CIPS skale, upotrijebljen je Pearsonov koeficijent korelacije pri čemu je koreliran CIPS sa RSES, FMPS, GSE, te IPIP50S skalama u prvom planu, a u drugom planu je koreliran CIPS sa subskalama FMPSa.

Na globalnoj razini, sve korelacije su statistički značajne na razini od 0,01 (tabela 14). CIPS najsnažnije korelira sa mjerom samopoštovanja – RSES, zatim sa mjerom perfekcionizma – FMPS, dok su korelacije sa IPIP50S i GSE nešto niže.

Tabela 14*Prikaz korelacijskih koeficijenata između navedenih skali*

	CIPS	RSES	FMPS	GSE	IPIP50S
CIPS	1	-,711**	,633**	-,468**	,582**
RSES		1	-,578**	,586**	-,644**
FMPS			1	-,303**	,525**
GSE				1	-,498**
IPIP50S					1

** = $p < 0,01$

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; FMPS = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost; GSE = Skala generalizirane samoefikasnosti; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet.

CIPS statistički značajno korelira sa svim subskala FMPSa (tabela 15). Pri tome, najznačajnije korelacije su između CIPSa sa subskalom briga oko pogrešaka, sumnja oko vlastitih akcija, te subskalom maladaptivni perfekcionizam. Ostale subskale su također statistički značajne, no koeficijenti su daleko niži. Subskala organizacija pokazuje najniže korelacije sa drugim subskalama FMPSa što je očekivano. Pri formiranju ukupnog rezultata na FMPSu, rezultati subskale organizacija se ne uzimaju u obzir (Vergauwe, 2015).

Tabela 15*Prikaz korelacijskih koeficijenata između CIPS i subskala FMPS skale*

	CIPS	CM	O	PE	PS	D	PC	MP	AP
CIPS	1	,677**	-,165**	,357**	,217**	,679**	,398**	,735**	,217**
CM	,677**	1	-,110	,507**	,538**	,635**	,477**	,970**	,538**
O	-,165**	-,110	1	-,117*	,226**	-,081	-,155**	-,110	,226**
PE	,357**	,507**	-,117*	1	,376**	,413**	,706**	,520**	,376**
PS	,217**	,538**	,226**	,376**	1	,280**	,238**	,502**	1,000**
D	,679**	,635**	-,081	,413**	,280**	1	,470**	,805**	,280**
PC	,398**	,477**	-,155**	,706**	,238**	,470**	1	,516**	,238**
MP	,735**	,970**	-,110	,520**	,502**	,805**	,516**	1	,502**
AP	,217**	,538**	,226**	,376**	1,000**	,280**	,238**	,502**	1

* = $p < 0,05$; ** = $p < 0,01$

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; FMPS-CM = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost, subskala *briga oko pogrešaka*; FMPS-O = Subskala *organizacija*; FMPS-PE = Subskala *roditeljska očekivanja*; FMPS-PS = Subskala *osobni standardi*; FMPS-D = Subskala *sumnja oko vlastitih postupaka*; FMPS-PC = Subskala *roditeljski kritičizam*; FMPS-MP = Subskala *maladaptivni perfekcionizam*; FMPS-AP = Subskala *adaptivni perfekcionizam*.

Hijerarhijska regresijska analiza

Utvrđeno je postojanje bivarijatnih korelacija između fenomena varalice i kriterijskih varijabli (neuroticizam, samopoštovanje, samoeфикаsnost i perfekcionizam) što je kongruentno sa prethodnim istraživanjima. Uz korelacije, ispitana je i značajnost svake varijable u funkciji prediktora fenomena varalice (kriterij) koristeći se hijerarhijskom regresijskom analizom.

Ispitani su uslovi za provođenje hijerarhijske regresijske analize, a koji uključuju: ispitivanje linearnosti između nezavisnih i zavisne varijable (rezultati na CIPS skali); provjera za *outlierima* u modelu; ispitivanje multikolinearnosti; ispitivanje neovisnosti reziduala; ispitivanje homoscedasticiteta reziduala; ispitivanje normalnosti distribucije reziduala (Field, 2022). Utvrđeno je da: postoji linearan odnos između svake pojedine nezavisne varijable i zavisne varijable; ne postoje značajni outlieri u modelu (*Cook's distance*); nezavisne varijable nisu multikolinearne; reziduali su neovisni; varijabilitet reziduala poštuje načelo homoscedasticiteta; reziduali su normalno distribuirani.

Ukupno su provedene tri hijerarhijske regresijske analize. U svakoj analizi je u prvom bloku uključen set sociodemografskih podataka kao što su: spol, godina studija, te studijska grupa (npr. medicina ili stomatologija). Drugi blok se razlikuje između analiza zbog specifičnosti skale perfekcionizma (FMPS). Iz nje se mogu ekstrahirati subskale na dva načina (o kojima je prije diskutirano u uvodnom dijelu): jedan način rezultira sa šest subskala (npr. briga o pogreškama...), a drugi način rezultira sa dvije subskale (maladaptivni i adaptivni perfekcionizam). S obzirom da se maladaptivni i adaptivni perfekcionizam formiraju na osnovu prethodno spomenutih šest subskala, dobijaju se iznimno visoke korelacije između njih (iznad 0,9). Kako bi lakše očiteli doprinose i jednih i drugih subskali, bit će ispitivane u odvojenim regresijskim analizama.

Rezultati (tabela 15) pokazuju da je prvi model formiran od isključivo sociodemografskih varijabli (spol, godina studija i studijska grupa) statistički značajan, $F(3, 265) = 4,518$, $p < 0,01$. Pri tome, navedene varijable objašnjavaju 4,9% ukupne varijance u fenomenu varalice. Na razini pojedinih varijabli, sve tri varijable su značajne gdje se vidi da studij ima najveći β koeficijent ($\beta = -0,186$). U sljedećem bloku su uključene varijable samopoštovanja (RSES), generalizirane samoefikasnosti (GSE), neuroticizam (IPIP50S), te perfekcionizam (FMPS). Ovaj model se pokazao statistički značajnim, $\Delta F(4, 261) = 111,442$, $p < 0,001$. Postotak objašnjene varijance je 64,9% - porast od 60%. Statistički značajne varijable u modelu 2 su: studij ($p = 0,004$); godina studiranja ($p = 0,033$); samopoštovanje ($p = 0,000$), te perfekcionizam ($p = 0,000$). Od navedenih varijabli, najveći doprinos imaju samopoštovanje (koje negativno korelira sa fenomenom varalice) - $\beta = -0,457$, te perfekcionizam (koji pozitivno korelira sa fenomenom varalice) - $\beta = 0,293$. Doprinosi sociodemografskih varijabli je umanjen u odnosu na prvi model.

Tabela 15

Prikaz rezultata prve hijerarhijske regresijske analize sa rezultatima na CIPS skali u funkciji zavisne varijable; uzet je u obzir ukupni skor na FMPS skali

Varijabla	Model 1					Model 2				
	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	t	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	t	<i>p</i>
Spol	4,84	2,429	,121	1,993	,047	2,753	1,512	,069	1,821	,07
Studij	-2,11	,732	-,186	-2,891	,004	-1,332	,462	-,117	-2,886	,004
Godina studija	-1,75	,718	-,154	-2,437	,015	-,951	,444	-,084	-2,142	,033
RSES						-1,205	,150	-,457	-8,011	,000
FMPS						,202	,033	,293	6,219	,000
IPIP50S						,176	,092	,101	1,909	,057
GSE						-,194	,139	-,065	-1,403	,162
R			,221					,805		
R ²			,049**					,649***		
ΔR^2			,049**					,6***		

** = $p < ,01$; *** = $p < ,001$

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; FMPS = Multidimenzionalna skala perfekcionizma – Frost; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pe; GSE = Skala generalizirane samoefikasnosti.

Druga hijerarhijska regresijska analiza je imala većinski istu postavku kao prva analiza sa izuzetkom zamjenjivanja varijable perfekcionizma sa svim njenim subskalama. Rezultati prvog modela, a koji se sastoji isključivo od sociodemografskih podataka, su identični rezultatima iz prve analize. U drugom bloku su uključene sljedeće subskale perfekcionizma: briga oko pogreški (FMPS-CM), organizacija (FMPS-O), roditeljska očekivanja (FMPS-PE), osobni standardi (FMPS-PS), sumnja oko vlastitih postupaka (FMPS-D), te roditeljski kritičizam (FMPS-PC). Ovaj model je statistički značajan, $\Delta F(9, 256) = 62,130$; $p < 0,001$. Ukupni postotak objašnjene varijance fenomena varalice je 70,1%, pri čemu je opažen porast od 65,3%. Statistički značajni prediktori su: spol, studij, samopoštovanje, briga oko pogrešaka, te sumnja oko vlastitih postupaka. Najveći doprinos imaju samopoštovanje ($\beta = -0,353$), briga oko pogrešaka ($\beta = 0,319$), te sumnja oko vlastitih pogrešaka ($\beta = 0,263$).

Tabela 16

Prikaz rezultata druge hijerarhijske regresijske analize sa rezultatima na CIPS skali u funkciji zavisne varijable; uzeto je u obzir šest subskala na FMPS skali

Varijabla	Model 1					Model 2				
	<i>b</i>	SE <i>b</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	SE <i>b</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Spol	4,842	2,429	0,121	1,993	0,047	3,027	1,420	0,076	2,131	0,034
Studij	-2,115	0,732	-0,186	-2,891	0,004	-0,891	0,436	-0,078	-2,044	0,042
Godina studija	-1,751	0,718	-0,154	-2,437	0,015	-0,628	0,425	-0,055	-1,478	0,141
RSES						-0,931	0,147	-0,353	-6,329	0,000
IPIP50S						0,070	0,088	0,040	0,794	0,428
GSE						0,000	0,139	0,000	0,001	0,999
FMPS-CM						0,503	0,096	0,319	5,259	0,000
FMPS-O						-0,217	0,143	-0,057	-1,514	0,131
FMPS-PE						-0,054	0,144	-0,020	-0,375	0,708
FMPS-PS						-0,233	0,143	-0,077	-1,629	0,105
FMPS-D						1,008	0,197	0,263	5,106	0,000
FMPS-PC						-0,018	0,198	-0,005	-0,089	0,929
R			,221					,837		
R ²			,49**					,701***		

ΔR^2

,49**

,653***

** = $p < ,01$; *** = $p < ,001$

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; GSE = Skala generalizirane samoefikasnosti; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet; FMPS-CM = Subskala *briga oko pogrešaka*; FMPS-O = Subskala *organizacija*; FMPS-PE = Subskala *roditeljska očekivanja*; FMPS-PS = Subskala *osobni standardi*; FMPS-D = Subskala *sumnja oko vlastitih postupaka*; FMPS-PC = Subskala *roditeljski kriticism*.

U okviru treće regresijske analize (čiji su rezultati prikazani u tabeli 17) su iz drugog bloka izbačene prethodno navedene subskale perfekcionizma, te umjesto njih su uvedene subskale maladaptivni perfekcionizam i adaptivni perfekcionizam. Rezultati prvog modela pokazuju da je on statistički značajan, $F(3, 265) = 4,518$, $p < 0,01$ (replikacija rezultata prve regresije). Drugi model je također statistički značajan, $\Delta F(5, 260) = 109,722$; $p < 0,001$. Postotak objašnjene varijance je 69,4%, što predstavlja porast od 64,5%. Na razini varijabli, sljedeće su se pokazale statistički značajnima: studij, samopoštovanje, maladaptivni perfekcionizam i adaptivni perfekcionizam. Najveći doprinos ima maladaptivni perfekcionizam ($\beta = 0,518$), zatim samopoštovanje ($\beta = -0,362$), te adaptivni perfekcionizam ($\beta = -0,115$).

Tabela 17

Prikaz rezultata treće hijerarhijske regresijske analize sa rezultatima na CIPS skali u funkciji zavisne varijable; uzete su obzir dvije subskale na FMPS skali

Varijabla	Model 1					Model 2				
	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>SEb</i>	β	<i>t</i>	<i>p</i>
Spol	4,842	2,429	0,121	1,993	0,047	2,721	1,411	0,068	1,928	0,055
Studij	-2,115	0,732	-0,186	-2,891	0,004	-0,974	0,435	-0,086	-2,238	0,026
Godina studija	-1,751	0,718	-0,154	-2,437	0,015	-0,794	0,416	-0,070	-1,911	0,057
RSES						-0,953	0,146	-0,362	-6,509	0,000
IPIP50S						0,095	0,087	0,054	1,093	0,275
GSE						-0,020	0,136	-0,007	-0,150	0,881
FMPS-MP						1,254	0,145	0,518	8,621	0,000
FMPS-AP						-2,423	0,940	-0,115	-2,578	0,010

R	,221	,833
R ²	,049**	,694***
ΔR ²	,049**	,635***

** = $p < ,01$; *** = $p < ,001$

CIPS = Upitnik sindroma uljeza; RSES = Rosenbergova skala samopoštovanja; IPIP50S = Subskala *neuroticizam* iz IPIP verzije Velikih pet; GSE = Skala generalizirane samoefikasnosti; FMPS-MP = Subskala *maladaptivni perfekcionizam*; FMPS-AP = Subskala *adaptivni perfekcionizam*.

5. Diskusija

Ovim istraživanjem smo nastojali ispitati metrijske karakteristike Upitnika sindroma uljeza. Prethodna istraživanja sugeriraju niz faktorskih solucija. Određeni autori argumentiraju jednodimenzionalnost CIPS skale kao mjere fenomena, te su shodno tome jednofaktorska rješenja najbolji fit (Freeman, Houghton, Carr i Nestel, 2022). Simon i Choi (2018) su konfirmatornom faktorskom analizom (CFA) na uzorku doktoranata STEM disciplina pokazali da je jednofaktorsko rješenje najparsimoničnije. Iako su se i dvofaktorska, te trofaktorska rješenja pokazala dobrima na *goodness-of-fit* indikatorima, autori navode da su korelacije između faktora bile iznimno visoke (npr. visina korelacije između faktora lažnjak i faktora obezvrjeđivanje je $r = 0,9$). Shodno tome, smatrali su neopravdanim zadržati te modele, te su ih reducirali na jedan faktor. Za razliku od prethodno navedenih autora, French i sur. (2008) su CFA utvrdili da je dvofaktorski model najbolje rješenje. Iako je trofaktorski model imao dobre *goodness-of-fit* indikatore, ponovno se nailazi na problem gdje faktor lažnjak i obezvrjeđivanje previsoko koreliraju ($r = 0,98$ u ovoj studiji). Shodno tome, ta dva faktora su spojena, pri čemu je preostali faktor – faktor lažnjak. Klasična studija Chrisman i sur. (1995) pokazuje trofaktorsku soluciju: lažnjak, obezvrjeđivanje i sreća. Pri tome, lažnjak objašnjava najveći postotak varijance (38,5%), obezvrjeđivanje (9,2%), te sreća najmanji postotak (7,2%). Brauer i Wolf (2016) su na njemačkom uzorku također utvrdili trofaktorsku soluciju sa istim faktorima. Uz EFA, autori su proveli i CFA pri čemu trofaktorska solucija pokazuje najbolje *goodness-of-fit* indikatore u odnosu na dvofaktorsku i jednofaktorsku soluciju.

Pretpostavka je bila da će se replicirati trofaktorski model, s obzirom da je jedan od vodećih razloga za jednofaktorski i dvofaktorski model zapravo prevelika korelacija između faktora, a ne loša metrika samog modela. Prvenstveno je provedena EFA sa analizom glavnih komponenti (Promax rotacija). Ovom ekstrakcijom faktora je

ekstrahirano četiri faktora sa ukupnom postotkom objašnjene varijance od 58,27% (tabela 4). Problemi sa ovim modelom su nađene na razini čestica (tabela 5), pri čemu nekoliko čestica (2, 6, 19 i 20) pokazuju visoka zasićenja na više od jednog faktora – što narušava jednostavnost faktorske strukture. Pri tome, jedino je kod čestice 20 postojala velika razlika između faktorskih zasićenja (zasićenje faktorom jedan iznosi -0,39; zasićenje faktorom dva iznosi 0,953), preostale čestice su imale razmjerno slična zasićenja sa različitim faktorima. Četvrti faktor, nakon izbacivanja čestica 2 i 19, je bio povezan samo sa česticom 1 (sličan problem su prijavili u svojoj studiji Chrisman i sur., 1995). Također, četvrti faktor ima jako niske niske korelacije sa preostalim faktorima ($r_{1,4} = 0,094$, $r_{2,4} = 0,104$, $r_{3,4} = 0,033$; tabela 6). Čestice 1 i 2 su daljnje problematične zbog njihove niske inter-item korelacije, te niske item-total korelacije (tabela 1). Na osnovu ove preliminarne analize, izbačene su čestice 1, 2, 6 i 19 iz daljnjih analiza.

Sljedeća EFA se koristila metodom glavne osi sa Promax rotacijom. Ekstrahirana su tri faktora sa ukupnim postotkom objašnjene varijance od 59,26% (tabela 7). Faktorska struktura načelno slijedi jednostavnu faktorsku strukturu (tabela 8). Nijedna čestica nema značajna zasićenja na dva ili više faktora, što je unaprjeđenje u odnosu na prethodni model. Faktori su imenovani u skladu sa prethodnim istraživanjima (Chrisman i sur, 1995; Brauer i Wolf, 2016). Prvi faktor je lažnjak, drugi faktor je obezvrjeđivanje i treći faktor je sreća. Gledajući podatke Brauer i Wolf (2016), većina čestica je zasićeno istim faktorima, jedina je razlika u čestici 15; u ovom istraživanju čestica 15 je zasićena faktorom obezvrjeđivanje, dok u istraživanju navedenih autora je zasićena faktorom lažnjak. Shodno svim ovim podacima, potvrđena je prva hipoteza: replicirana je trofaktorska struktura CIPS skale.

Kada je u pitanju pouzdanost CIPS skale, dosadašnja istraživanja izvješćuju o razmjerno visokim α koeficijentima: Bernard i sur. (2002), $\alpha = 0,9$; McDowell i sur. (2015), $\alpha = 0,891$; Yaffe (2020), $\alpha = 0,89$. Na temelju podataka iz ovog istraživanja utvrđeno je da CIPS skala (verzija sa 20 čestica) ima $\alpha = 0,91$, dok verzija sa 16 čestica ima $\alpha = 0,913$ (tabela 9). Uz α koeficijente, testirani su i ω koeficijenti pouzdanosti. CIPS (20 čestica) ima $\omega = 0,917$, a CIPS (16 čestica) ima $\omega = 0,916$. Ovo istraživanje je među prvim koje se bavi pitanjem faktorske strukture CIPS skale, a da pri tome izvješćuje o ω koeficijentima.

Druga hipoteza specificira odnose fenomena varalice (CIPS skala) sa mjerama perfekcionizma (FMPS), neuroticizma (IPIP50S), samopoštovanja (RSES), te generalizirane samoefikasnosti (GSE). Pronađene su sljedeće korelacije (tabela 15): korelacija CIPS skale i RSES skale je $r = -0,711$; korelacija CIPS skale i FMPS skale je $r = 0,633$; korelacija CIPS skale i GSE skale je $r = -0,468$, te korelacija CIPS skale i IPIP50S subskale je $r = -0,498$. Sve navedene korelacije su značajne ($p < 0,01$). Načelno, smjernice sugeriraju da su korelacije u visini od $0 - 0,3$ slabe, $0,3 - 0,7$ umjerene, te korelacije iznad $0,7$ snažne (Ratner, 2009). Prema tome, većina korelacija su umjereno snažne, sa izuzetkom korelacije CIPS skale sa RSES koja iznosi iznad $0,7$. Prethodna istraživanja pokazuju slične rezultate. Primjera radi, Vergauwe i sur. (2015) su utvrdili korelacije između CIPS sa: neuroticizmom, $r = 0,64$ ($p < 0,001$); samopoštovanjem, $r = -0,55$ ($p < 0,001$); samoefikasnošću, $r = -0,71$ ($p < 0,001$). Bernard i sur. (2002) su utvrdili pozitivnu korelaciju između CIPSa i neuroticizma, $r = 0,52$ ($p < 0,001$). Pannhausen i sur. (2020) su korelirali CIPS i FMPS, te dobili korelaciju $r = 0,63$ ($p < 0,01$). Dakle, ovi rezultati su kongruentni sa rezultatima drugih. Očekivanja operacionalizirana hipotezom 2 su potvrđena. Fenomen varalice korelira umjereno do visoko sa teoretskim sličnim mjerama. Pri tome, nijedna mjera nema ekstremno visoke koeficijente korelacije, čime možemo reći da je fenomen varalice ipak ima nešto unikatno u svojoj koncepciji.

Dakle, osobe koje imaju povišene razine fenomena varalice, će imati i povišene razine neuroticizma i perfekcionizma, a snižene razine samopoštovanja i generalizirane samoefikasnosti. Clance i Imes (1978) su u svom seminalnom radu prikazale osobe sa istančanim fenomenom varalice kao osobe koje imaju tendencije ka negativnom afektivitetu i simptomima narušenog mentalnog zdravlja. U prvom planu se spominju simptomi depresije i anksioznosti. Na temelju ovakvih korelacijskih studija, nemoguće je zaključiti da li povišen neuroticizam (kao stabilna crta ličnosti) prethodi razvijanju fenomena varalice ili pak postoji nešto drugi što manipulira sa obje varijable. Kada govorimo o negativnoj korelaciji između CIPS i mjera samopoštovanja i generalizirane samoefikasnosti, rezultati su ponovno u skladu sa prethodnim nalazima. Iako su RSES i GSE generalne mjere samopoštovanja i generalizirane samoefikasnosti, ipak određene čestice iz datih skala impliciraju povezanost sa izvedbom (npr. čestica 4 iz RSES: „Sposoban/na sam obavljati zadatke podjednako dobro kao i većina drugih ljudi“). Sam fenomen varalice jeste primarno izražen u kontekstima povezanim sa izvedbom:

akademski i radni kontekst su primjer takvih. Dakle, osobe koje smatraju da njihova trenutna radna pozicija, njihovi dosadašnji uspjesi... nisu rezultat njihovih sposobnosti, nego puke sreće ili zabune nadređenih, također će sebe smatrati manje vrijednima, manje sposobnima za izvedbu određenih zadataka.

Pored koreliranja CIPS skale sa drugim skalama, CIPS je koreliran i sa svim subskalama mjere perfekcionizma (tabela 16). CIPS statistički značajno korelira sa svim subskalama FMPSa. No, u pogledu visine korelacije, izdavaju se tri subskale: briga oko pogrešaka ($r = 0,68$), sumnja oko vlastitih postupaka ($r = 0,68$) i maladaptivni perfekcionizam ($r = 0,73$). Korelacije sa preostalim subskalama su između 0,165 i 0,398, što predstavlja razmjerno slabe korelacije. Ovi rezultati su u skladu sa rezultatima u istraživanjima Vergauwe i sur. (2015), te Pannhausen i sur. (2020). Ideja je da perfekcionizam ima dvije strane, a najbolji način za opisati te dvije strane jesu upravo termini adaptivni/“normalni“ perfekcionizam i maladaptivni/neurotični perfekcionizam (Hamachek, 1978). Adaptivni perfekcionista imaju tendencije postavljanja visokih ciljeva, no ti su ciljevi obično razmjerno realističniji u odnosu na maladaptivne perfekcionista. Važna ideja je da adaptivni perfekcionista doživljavaju osjećaje zadovoljstva iz ostvarivanja njihovih ciljeva. Dijametralno suprotno iskustvo imaju maladaptivni perfekcionista koji kontinuirano doživljavaju njihove napore kao nezadovoljavajuće, pri čemu odbijaju prilagoditi svoje standarde. Kako se navodi u Vergauwe i sur. (2015), maladaptivni perfekcionista obično imaju i negativan afektivitet, manjak samopoštovanja i sl. Opis maladaptivnog perfekcionista je sličan opisu varalice, odnosno osobe sa fenomenom varalice. Postizanje dobrih rezultata nije zadovoljavajuće za njih, kontinuirano se održavaju visoki standardi za izvedbu, a vlastite sposobnosti se podcjenjuju. Iz prethodnih korelacija je već demonstrirana srodnost fenomena varalice sa manjkom samopoštovanja, samoeфикаsnosti i sa pospješenim razinama neuroticizma.

Uz navedene rezultate koji testiraju postavljene hipoteze, provedeno je još nekoliko analiza radi dodatne informativnosti.

Bravata i sur. (2019) u svom preglednom radu komentiraju kako je samo manji broj istraživanja ispitalo prevalenciju fenomena varalice na datim uzorcima. Iako je priroda ovog istraživanja eksplorativna, odlučeno je da se podaci iskoriste za preliminarni prikaz prevalencije fenomena varalice na bosanskohercegovačkom uzorku studenata medicine,

stomatologije, farmacije i zdravstvenih studija (odnosno, studenata medicinske grupacije fakulteta). Pokazano je da značajan postotak uzorka ima visoko izražen fenomen varalice, bilo da je se koristio dihotomni pristup (tabela 10) „dijagnosticiranja“ fenomena varalice (visoka vs. niska razina fenomena varalice) gdje 43,15% ispitanika ima visoko izražen fenomen varalice ili nešto više dimenzionalnim pristupom (tabela 11) gdje 38,1% ispitanika ima visoko izražen fenomen varalice, a 9,82% njih iznimno visoko izražen fenomen varalice. Komparativni podaci na drugim uzorcima su već prikazani u rezultatima. Također, utvrđeno je da je fenomen varalice prevalentniji kod žena ($M = 59,88$) nego kod muškaraca ($55,26$); $t(68,943) = -2,192$, $p < 0,05$. Snaga efekta spola je između male i umjerene veličine (Cohenov $d = 0,33$). U uvodnom djelu ovog rada je već diskutirana tema prisutnosti fenomena varalice kod muškaraca i žena. Pri tome, ovo istraživanje evidentno prikazuje značajnu razliku između muškaraca i žena, iako se može argumentirati da sam efekat spola nije iznimno jak, te je nejednak broj muškaraca i žena u ovom uzorku.

Posljednji korak u statističkoj analizi podataka jesu bile hijerarhijske regresijske analize. Sociodemografske varijable (spol, studijska grupa i godina studija) su u prvim blokovima regresijskih analiza bile značajan prediktor, kako na razini modela, tako i na razini individualnih varijabli/prediktora. No, ono što vrijedi spomenuti jeste razmjerno malan postotak objašnjene varijance – svega 4,9%. Implementirajući druge varijable (u drugom bloku kroz sve tri regresijske analize), sa sustavnim promjenama u pogledu skale perfekcionizma (prvo je implementirana cijela skala, zatim njenih šest subskala, zatim posebni kompoziti: maladaptivni i adaptivni perfekcionizam) rezultati se mijenjaju. Studij je jedini konzistentno značajan prediktor kroz sve analize, (β varira između $-0,078$ i $-0,117$), iako je razmjerno male prediktivne moći. Potvrđeni su određeni očekivani rezultati: samopoštovanje (β varira između $-0,353$ i $-0,457$), perfekcionizam ($\beta = 0,293$) briga oko pogrešaka ($\beta = 0,319$), sumnja oko vlastitih postupaka ($\beta = 0,263$), maladaptivni perfekcionizam ($\beta = 0,518$) su značajni i snažni prediktori fenomena varalice.

Implementirajući intrapersonalne varijable u drugom bloku kroz sve tri analize uvelike se unaprjeđuje model, doprinoseći većem postotku objašnjene varijance, pri čemu se statistička značajnost modela zadržava. Iznenadjući rezultati su neznačajnost samoeфикаsnosti i neuroticizma kao prediktora, te značajnost adaptivnog perfekcionizma

kao prediktora. U slučaju adaptivnog perfekcionizma, njegova je prediktivna moć daleko slabija ($\beta = -0,115$) u odnosu na maladaptivni perfekcionizam, te model pokazuje negativnu povezanost između adaptivnog perfekcionizma i fenomena varalice (dakle, što je izraženiji fenomen varalice, osoba je manje sklona adaptivnom perfekcionizmu). U pogledu samoefikasnosti i neuroticizma, odrađene su daljnje regresijske analize pri čemu je ustanovljeno da bi izbacivanjem mjere samopoštovanja, β vrijednosti i jedne i druge varijable uvelike porasle, te postale statistički značajne. Varijable su prethodno testirane za multikolinearnost, te nisu pronađene iznimno visoke korelacije koje bi indicirale (skoro) savršen odnos između ovih prediktivnih varijabli. Unatoč tome, jedino potencijalno objašnjenje jeste da zbog djelomične sličnosti između navedenih varijabli, samopoštovanje „oduzima“ prediktivnu moć samoefikasnosti i neuroticizma. Odnosno, doprinosi modelu kojeg bi trebali imati samoefikasnost i neuroticizam se nalazi u samopoštovanju, zbog teoretske sličnosti fenomena.

Ovo istraživanje ima nekoliko nedostataka. Online okruženje, iako ekonomičnije, ima svoje limite. Naročito je problematično osipanje ispitanika u funkciji dužine upitnika, što nije toliko istančano uživo. Nadalje, radi se o prigodnom uzorkom čime se reprezentativnost uzorka dovodi u pitanje. Za potrebe ovog istraživanja su uzeti u obzir studenti medicine, stomatologije, farmacije i zdravstvenih studija. Sam uzorak ovih studenata dakako nije reprezentativan za opću populaciju BiH, no fenomen varalice jeste specifičan visoko-obrazovanim ljudima, ljudima koji postižu dobre rezultate. Po *defaultu*, sam koncept fenomena varalice ne očekujemo da bude prisutan u svim sferama bosanskohercegovačke populacije.

Za bogatije rezultate, trebalo bi proširiti (a uz to i povećati) uzorak i na studente drugih studijskih grupa (npr. studenti različitih vrsta inženjerstava, studenti informatičkih studija), no i na ljude u radnom odnosu. Kao što je već spomenuto u tekstu, fenomen varalice se odnosi i na akademski i na radni kontekst.

Kada je u pitanju testiranje divergentne i konvergentne valjanosti, trebalo bi uključiti i druge mjere fenomena varalice, što u ovom istraživanju nije urađeno, kao i mjere za koje se pretpostavlja da nemaju nikakvu povezanost sa fenomenom varalice.

6. Zaključak

Istraživanje je eksploratorne prirode sa ciljem otkrivanja faktorske strukture Upitnika sindroma uljeza, te svih relevantnih psihometrijskih karakteristika. Vođeni prethodno postavljenim hipotezama, dobiveni su sljedeći rezultati:

1.) Putem eksploratorne faktorske analize je utvrđena trofaktorska solucija upitnika. Čestice ovog upitnika se grupiraju oko tri faktora. Poredani po veličini objašnjene varijance, dobiveni faktori su: 1. lažnjak, 2. obezvrjeđivanje i 3. sreća. Navedena faktorska struktura je dobivena nakon izbacivanja četiri čestice (1, 2, 6 i 19) iz upitnika.

2.) Upitnik sindroma uljeza statistički značajno pozitivno korelira sa mjerom perfekcionizma (FMPS), $r = 0,633$, te sa mjerom neuroticizma (IPIP50S), $r = 0,582$. Suprotno tome, Upitnik sindroma uljeza statistički značajno negativno korelira sa mjerom samopoštovanja (RSES), $r = -0,711$, te sa mjerom generalizirane samoefikasnosti (GSE), $r = -0,468$.

Navedenim podacima su potvrđene sve inicijalno postavljene hipoteze.

7. Literatura

Abramson, L. Y., Seligman, M. E., & Teasdale, J. D. (1978). Learned helplessness in humans: Critique and reformulation. *Journal of Abnormal Psychology*, 87(1), 49–74. <https://doi.org/10.1037/0021-843x.87.1.49>

Aronson, E., Wilson, T. D. & Akert, R. M. (2005). *Socijalna psihologija*. Zagreb: Mate.

Austin, C. C., Clark, E. M., Ross, M. J., & Taylor, M. J. (2009). Impostorism as a mediator between survivor guilt and depression in a sample of African American college students. *College Student Journal*, 43(4).

Bernard, N. S., Dollinger, S. J., & Ramaniah, N. V. (2002). Applying the Big Five Personality Factors to the Impostor Phenomenon. *Journal of Personality Assessment*, 78(2), 321–333. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa7802_07

Bernard, N. S., Dollinger, S. J., & Ramaniah, N. V. (2002). Applying the Big Five Personality Factors to the Impostor Phenomenon. *Journal of Personality Assessment*, 78(2), 321–333. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa7802_07

Brauer, K., & Wolf, A. (2016). Validation of the German-language Clance Impostor Phenomenon Scale (GCIPS). *Personality and Individual Differences*, 102, 153–158. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.06.071>

Bravata, D. M., Watts, S. A., Keefer, A. L., Madhusudhan, D. K., Taylor, K. T., Clark, D. M., Nelson, R. S., Cokley, K. O., & Hagg, H. K. (2019). Prevalence, Predictors, and Treatment of Impostor Syndrome: a Systematic Review. *Journal of General Internal Medicine*, 35(4), 1252–1275. <https://doi.org/10.1007/s11606-019-05364-1>

Burdenski Jr, T. K. (2000). Evaluating Univariate, Bivariate, and Multivariate Normality Using Graphical Procedures. Sa: *Annual Meeting of the American Educational Research Association*.

Calvo, F., Karras, B. T., Phillips, R., Kimball, A. M., & Wolf, F. (2003). Diagnoses, syndromes, and diseases: a knowledge representation problem. *U AMIA annual*

symposium proceedings (Vol. 2003, str. 802). American Medical Informatics Association.

Castro, D. M., Jones, R. A., & Mirsalimi, H. (2004). Parentification and the Impostor Phenomenon: An Empirical Investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 32(3), 205–216. <https://doi.org/10.1080/01926180490425676>

Chae, J. H., Piedmont, R. L., Estadt, B. K., & Wicks, R. J. (1995). Personological Evaluation of Clance's Impostor Phenomenon Scale in a Korean Sample. *Journal of Personality Assessment*, 65(3), 468–485. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6503_7

Chrisman, S. M., Pieper, W., Clance, P. R., Holland, C., & Glickauf-Hughes, C. (1995). Validation of the Clance Impostor Phenomenon Scale. *Journal of Personality Assessment*, 65(3), 456–467. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6503_6

Christensen, M., Aubeeluck, A., Fergusson, D., Craft, J., Knight, J., Wirihana, L., & Stupple, E. (2016). Do student nurses experience Impostor Phenomenon? An international comparison of Final Year Undergraduate Nursing Students readiness for registration. *Journal of Advanced Nursing*, 72(11), 2784–2793. <https://doi.org/10.1111/jan.13034>

Clance, P. R., & Imes, S. A. (1978). The impostor phenomenon in high achieving women: Dynamics and therapeutic intervention. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 15(3), 241–247. <https://doi.org/10.1037/h0086006>

Costa, P. T. (1996). Work and Personality: Use of the NEO-PI-R in Industrial/Organisational Psychology. *Applied Psychology*, 45(3), 225–241. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.1996.tb00766.x>

Cozzarelli, C., & Major, B. (1990). Exploring the Validity of the Impostor Phenomenon. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 9(4), 401–417. <https://doi.org/10.1521/jscp.1990.9.4.401>

Dudău, D. P. (2014). The Relation between Perfectionism and Impostor Phenomenon. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 127, 129–133. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.03.226>

Feenstra, S., Begeny, C. T., Ryan, M. K., Rink, F. A., Stoker, J. I., & Jordan, J. (2020). Contextualizing the Impostor “Syndrome.” *Frontiers in Psychology*, 11. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.575024>

Field, A. (2018). *Discovering Statistics Using SPSS* (5th Ed.). SAGE Publications.

Field, A. (2022). *An Adventure in Statistics: The Reality Enigma* (Second ed.). SAGE Publications Ltd.

Freeman, K. J., Houghton, S., Carr, S. E., & Nestel, D. (2022). Measuring impostor phenomenon in healthcare simulation educators: a validation of the Clance Impostor Phenomenon Scale and Leary Impostorism Scale. *BMC Medical Education*, 22(1). <https://doi.org/10.1186/s12909-022-03190-4>

French, B. F., Ullrich-French, S. C., & Follman, D. (2008). The psychometric properties of the Clance Impostor Scale. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1270–1278. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2007.11.023>

Hamachek, D. E. (1978). Psychodynamics of normal and neurotic perfectionism. *Psychology: A journal of human behavior*.

Hellman, C. M., & Caselman, T. D. (2004). A Psychometric Evaluation of the Harvey Impostor Phenomenon Scale. *Journal of Personality Assessment*, 83(2), 161–166. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa8302_10

Henning, K., Ey, S., & Shaw, D. (1998). Perfectionism, the impostor phenomenon and psychological adjustment in medical, dental, nursing and pharmacy students. *Medical education*, 32(5), 456-464.

Holmes, S. W., Kertay, L., Adamson, L. B., Holland, C., & Clance, P. R. (1993). Measuring the Impostor Phenomenon: A Comparison of Clance’s IP Scale and Harvey’s

I-P Scale. *Journal of Personality Assessment*, 60(1), 48–59.
https://doi.org/10.1207/s15327752jpa6001_3

Husremović, D. ž. (2016). *Osnove psihometrije za studente psihologije* (Prvo izdanje ed.). Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu.

Ibrahim, F., Münscher, J. C., & Herzberg, P. Y. (2021). Examining the Impostor-Profile—Is There a General Impostor Characteristic? *Frontiers in Psychology*, 12.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.720072>

International Personality Item Pool (2022, 21. veljače). *Rationale*.
<https://ipip.ori.org/newRationale.htm>

Joshi, A., & Manette, H. (2018). Unmasking of impostor syndrome. *Journal of Research, Assessment, and Practice in Higher Education*, 3(1), 3.

King, J. E., & Cooley, E. L. (1995). Achievement Orientation and the Impostor Phenomenon among College Students. *Contemporary Educational Psychology*, 20(3), 304–312. <https://doi.org/10.1006/ceps.1995.1019>

Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (5th ed.). New York: The Guilford Press.

Klingsieck, K. B. (2013). Procrastination. *European Psychologist*, 18(1), 24–34.
<https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000138>

Kolligian Jr., J., & Sternberg, R. J. (1991). Perceived Fraudulence in Young Adults: Is There an “Imposter Syndrome”? *Journal of Personality Assessment*, 56(2), 308–326.
https://doi.org/10.1207/s15327752jpa5602_10

Mak, K. K. L., Kleitman, S., & Abbott, M. J. (2019). Impostor Phenomenon Measurement Scales: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, 10.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00671>

McDowell, W. C., Grubb III, W. L., & Geho, P. R. (2015). The impact of self-efficacy and perceived organizational support on the imposter phenomenon. *American Journal of Management, 15*(3), 23.

McDowell, W. C., Grubb III, W. L., & Geho, P. R. (2015). The impact of self-efficacy and perceived organizational support on the imposter phenomenon. *American Journal of Management, 15*(3), 23.

McGregor, L. N., Gee, D. E., & Posey, K. E. (2008). I feel like a fraud and it depresses me: The relation between the imposter phenomenon and depression. *Social Behavior and Personality: An International Journal, 36*(1), 43–48.
<https://doi.org/10.2224/sbp.2008.36.1.43>

Mlačić, B., & Goldberg, L. R. (2007). An analysis of a cross-cultural personality inventory: The IPIP Big-Five factor markers in Croatia. *Journal of personality assessment, 88*(2), 168-177.

Neureiter, M., & Traut-Mattausch, E. (2017). Two sides of the career resources coin: Career adaptability resources and the impostor phenomenon. *Journal of Vocational Behavior, 98*, 56–69. <https://doi.org/10.1016/j.jvb.2016.10.002>

Oriel, K., Plane, M. B., & Mundt, M. (2004). Family medicine residents and the impostor phenomenon. *Family Medicine-kansas City-, 36*(4), 248-252.

Padilla, M. A., & Divers, J. (2016). A Comparison of Composite Reliability Estimators. *Educational and Psychological Measurement, 76*(3), 436–453.
<https://doi.org/10.1177/0013164415593776>

Pannhausen, S., Klug, K., & Rohrman, S. (2020). Never good enough: The relation between the impostor phenomenon and multidimensional perfectionism. *Current Psychology. https://doi.org/10.1007/s12144-020-00613-7*

Patzak, A., Kollmayer, M., & Schober, B. (2017). Buffering Impostor Feelings with Kindness: The Mediating Role of Self-compassion between Gender-Role Orientation and

the Impostor Phenomenon. *Frontiers in Psychology*, 8. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.01289>

Ratner, B. (2009). The correlation coefficient: Its values range between +1/-1, or do they?. *Journal of targeting, measurement and analysis for marketing*, 17(2), 139-142.

Rosenstein, A., Raghu, A., & Porter, L. (2020, February). Identifying the prevalence of the impostor phenomenon among computer science students. U: *Proceedings of the 51st ACM Technical Symposium on Computer Science Education* (pp. 30-36).

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. <https://doi.org/10.1037/0003-066x.55.1.68>

Sakulku, J., & Alexander, J. (2011). The impostor phenomenon. *International Journal of Behavioral Science*, 6(1), 75-97.

Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized self-efficacy scale. *J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs*, 35, 37.

Schubert, N., & Bowker, A. (2017). Examining the Impostor Phenomenon in Relation to Self-Esteem Level and Self-Esteem Instability. *Current Psychology*, 38(3), 749-755. <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9650-4>

Seligman, M. E., Abramson, L. Y., Semmel, A., & von Baeyer, C. (1979). Depressive attributional style. *Journal of Abnormal Psychology*, 88(3), 242-247. <https://doi.org/10.1037/0021-843x.88.3.242>

Simon, M., & Choi, Y. J. (2018). Using factor analysis to validate the Clance Impostor Phenomenon Scale in sample of science, technology, engineering and mathematics doctoral students. *Personality and Individual Differences*, 121, 173-175. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2017.09.039>

Sonnak, C., & Towell, T. (2001). The impostor phenomenon in British university students: Relationships between self-esteem, mental health, parental rearing style and socioeconomic status. *Personality and Individual Differences*, 31(6), 863–874. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(00\)00184-7](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(00)00184-7)

Stoeber, J., & Childs, J. H. (2011). Perfectionism. *Encyclopedia of Adolescence*, 2053–2059. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1695-2_279

Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Allyn & Bacon.

Thomas, M., & Bigatti, S. (2020). Perfectionism, impostor phenomenon, and mental health in medicine: a literature review. *International Journal of Medical Education*, 11, 201–213. <https://doi.org/10.5116/ijme.5f54.c8f8>

Thompson, T., Davis, H., & Davidson, J. (1998). Attributional and affective responses of impostors to academic success and failure outcomes. *Personality and Individual Differences*, 25(2), 381–396. [https://doi.org/10.1016/s0191-8869\(98\)00065-8](https://doi.org/10.1016/s0191-8869(98)00065-8)

Trizano-Hermosilla, I., & Alvarado, J. M. (2016). Best Alternatives to Cronbach's Alpha Reliability in Realistic Conditions: Congeneric and Asymmetrical Measurements. *Frontiers in Psychology*, 7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2016.00769>

Vaughn, A. R., Taasoobshirazi, G., & Johnson, M. L. (2019). Impostor phenomenon and motivation: women in higher education. *Studies in Higher Education*, 45(4), 780–795. <https://doi.org/10.1080/03075079.2019.1568976>

Vergauwe, J., Wille, B., Feys, M., de Fruyt, F., & Anseel, F. (2015). Fear of Being Exposed: The Trait-Relatedness of the Impostor Phenomenon and its Relevance in the Work Context. *Journal of Business and Psychology*, 30(3), 565–581. <https://doi.org/10.1007/s10869-014-9382-5>

Want, J., & Kleitman, S. (2006). Imposter phenomenon and self-handicapping: Links with parenting styles and self-confidence. *Personality and Individual Differences*, 40(5), 961–971. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.10.005>

Wasserman, E. A. (2018). Precrastination: The fierce urgency of now. *Learning & Behavior*, 47(1), 7–28. <https://doi.org/10.3758/s13420-018-0358-6>

Watkins, M. W. (2017). The reliability of multidimensional neuropsychological measures: from alpha to omega. *The Clinical Neuropsychologist*, 31(6–7), 1113–1126. <https://doi.org/10.1080/13854046.2017.1317364>

Weiner, B. (2014). The Attribution Approach to Emotion and Motivation: History, Hypotheses, Home Runs, Headaches/Heartaches. *Emotion Review*, 6(4), 353–361. <https://doi.org/10.1177/1754073914534502>

Yaffe, Y. (2020). Validation of the Clance Impostor Phenomenon Scale with female Hebrew-speaking students. *Journal of Experimental Psychopathology*, 11(4), 204380872097434. <https://doi.org/10.1177/2043808720974341>

8. Prilog

Upitnik sindroma uljeza

Molimo zaokružite broj koji najbolje odražava koliko je za Vas izjava istinita. Najbolje je da zaokružite prvi odgovor koji Vam padne na pamet i ne premissljate se o tome.

Napomena: Redni broj naveden u zagradi označava redni broj čestice u izvornoj verziji CIPS skale sa 20 čestica. U ovoj verziji su izbačene čestice: 1, 2, 6 i 19.

Skala odgovora za sve čestice je: 1 (Nimalo istinito), 2 (Rijetko), 3 (Ponekad), 4 (Često), 5 (Posve istinito).

1. (3.) Izbjegavam procjene ako je moguće i plašim se da me drugi procjenjuju.
2. (4.) Kada me drugi hvale za moja postignuća, bojim se da u budućnosti neću moći ispuniti njihova očekivanja.
3. (5.) Ponekad mislim da sam postigao/la sadašnju poziciju ili sadašnji uspjeh jer sam bio/la na pravom mjestu u pravo vrijeme ili sam poznavao/la prave ljude.
4. (7.) Sklon/a sam češće se prisjetiti događaja u kojima nisam dao/la sve od sebe nego onih kada sam dao/la sve od sebe.
5. (8.) Rijetko kada projekt ili zadatak napravim onolik dobro koliko bih volio/ljela.
6. (9.) Ponekad se osjećam ili vjerujem da je uspjeh u mom životu ili poslu posljedica nekakve pogreške.
7. (10.) Teško prihvaćam komplimente ili pohvale na račun svoje inteligencije ili postignuća.
8. (11.) Ponekad se osjećam kao da je za moj uspjeh zaslužna neka vrsta sreće.

9. (12.) Ponekad sam razočaran/a svojim trenutnim postignućima i mislim da sam trebao/la postići puno više.

10. (13.) Ponekad se bojim da će drugi otkriti koliko mi znanja ili sposobnosti doista nedostaje.

11. (14.) Često se bojim da ću biti neuspješan/na u novom zadatku ili poduhvatu premda obično dobro napravim ono u što se upustim.

12. (15.) Kada uspijem u nečemu i za to dobijem priznanje, sumnjam da ću taj uspjeh moći ponoviti.

13. (16.) Ako za nešto što sam postigao/la dobijem puno pohvala i priznanja, sklon/a sam umanjiti važnost onoga što sam učinio/la.

14. (17.) Često uspoređujem svoje sposobnosti sa sposobnostima drugih oko sebe i mislim da bi oni mogli biti pametniji od mene.

15. (18.) Često se brinem da ću biti neuspješan/na na projektu ili ispitu, premda druge osobe oko mene snažno vjeruju da ću to dobro napraviti.

16. (20.) Osjećam se loše i obeshrabreno ako nisam „najbolji/a“ ili barem „vrlo poseban/na“ u situacijama u kojima se očekuje nekakvo postignuće.

Rosenbergova skala samopoštovanja

Pred Vama se nalazi niz tvrdnji. Molimo Vas da uz svaku tvrdnju zaokružite odgovor koji će označiti u kojoj mjeri se navedena tvrdnja odnosi na Vas.

Skala odgovora za sve čestice je: 1 (Uopće se ne slažem), 2 (Ne slažem se), 3 (Slažem se), 4 (U potpunosti se slažem).

1. Općenito govoreći, zadovoljan/na sam sobom.
2. S vremena na vrijeme osjećam da ništa ne vrijedim.
3. Osjećam da imam niz vrijednih osobina.
4. Sposoban/na sam obavljati zadatke podjednako dobro kao i većina drugih ljudi.
5. Osjećam da nema puno toga čime bih se mogao/la ponositi.
6. Ponekad se osjećam potpuno beskorisno.
7. Mislim da vrijedim barem koliko i drugi ljudi.
8. Želio/ljela bih više poštovati sebe
9. Sve u svemu, mislim da jako malo vrijedim.
10. Imam pozitivno mišljenje o sebi.

FMPS

Pred Vama se nalaze tvrdnje koje se odnose na Vaše doživljavanje sebe. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan odgovor.

Skala odgovora za sve čestice je: 1 (U potpunosti se ne slažem), 2 (Djelomično se ne slažem), 3 (Niti se slažem, niti se ne slažem), 4 (Djelomično se slažem), 5 (U potpunosti se slažem).

1. Moji roditelji su mi postavili jako visoke standarde.
2. Organizacija je vrlo važna za mene.
3. Kao dijete su me kažnjavali ako ne bih savršeno učinio/la stvari.
4. Ako si ne postavim najviše standarde, vjerojatno ću završiti kao drugorazredna osoba.
5. Moji roditelji se nikad nisu trudili razumjeti moje pogreške.
6. Važno mi je biti potpuno kompetentan u svemu što radim.
7. Ja sam uredna osoba.
8. Trudim se biti organizirana osoba.
9. Neuspješan sam kao osoba ako ne uspijem u poslu/školi.
10. Trebao bih biti uzrujan/a ako napravim pogrešku.
11. Moji roditelji su željeli da budem najbolji/a u svemu.
12. Postavljam sebi više ciljeve nego što to čini većina drugih ljudi.

13. Ako netko obavi zadatak u poslu/školi bolje od mene, osjećam da sam potpuno neuspjao/la u zadatku.
14. Ako djelomično pogriješim, to je jednako loše kao da sam pogriješio/la u cjelini.
15. U mojoj obitelji samo je savršena izvedba dovoljno dobra.
16. Jako sam dobar/ra u usmjeravanju napora prilikom postizanja cilja
17. Čak i kad nešto radim jako pažljivo, često osjećam da nije napravljeno dovoljno dobro.
18. Mrzim ne biti savršen.
19. Imam iznimno visoke ciljeve.
20. Moji roditelji su uvijek očekivali od mene da budem izvrstan.
21. Ako pogriješim, ljudi će vjerojatno misliti lošije o meni.
22. Nikad nisam mislio/la da bih mogao/la zadovoljiti očekivanja svojih roditelja.
23. Ako ne radim jednako dobro kao i drugi, to znači da sam inferiornije ljudsko biće.
24. Čini mi se da drugi ljudi prihvaćaju niže standarde za sebe nego što to ja činim.
25. Ako nisam dobar/a sve vrijeme, ljudi me neće poštovati.
26. Moji roditelji su uvijek imali veća očekivanja za moju budućnost nego što ih ja imam.

27. Nastojim biti uredna osoba.
28. Uvijek se dvoumim oko jednostavnih stvari koje obavljam svakodnevno.
29. Urednost mi je vrlo važna.
30. U odnosu na druge ljude očekujem bolju izvedbu u svojim svakodnevnim aktivnostima.
31. Organizirana sam osoba.
32. Često zaostajem u poslu zato što stalno ponavljam stvari.
33. Treba mi puno vremena da napravim nešto kako treba.
34. Što manje pogrešaka činim, ljudi će me više voljeti.
35. Uvijek sam osjećao/la da mogu ispuniti zahtjeve svojih roditelja.

Skala generalizirane samoefikasnosti

U ovom dijelu upitnika nalaze se tvrdnje koje se odnose na Vaše doživljavanje sebe. Uz svaku tvrdnju na skali zaokružite jedan od ponuđenih odgovora.

Skala odgovora za sve čestice je: 1 (Potpuno netočno), 2 (Djelomično netočno), 3 (Djelomično točno), 4 (Potpuno točno).

1. Ako se dovoljno potrudim, uvijek mogu da prebrodim teške probleme.
2. I ako mi se netko suprotstavi, ja mogu da pronađem sredstva i načine da dobijem ono što želim.
3. Lako mi je da dostignem svoje ciljeve i ostvarim svoje namjere
4. Siguran sam da mogu uspješno da izađem na kraj sa neočekivanim događajima.
5. Zahvaljujući mojoj snalažljivosti, ja znam kako da savladam nepredviđene situacije.
6. Ja mogu riješiti većinu problema ako uložim dovoljno napora.
7. Mogu ostati pribran/a kada se susretnem sa poteškoćama, jer znam da mogu da se oslonim na svoje sposobnosti.
8. Kad se suočim sa problemom, ja obično nađem nekoliko rješenja.
9. I kada sam u nevolji, obično mogu da smislim rješenje.
10. Ja obično mogu da izađem na kraj sa svim što mi se nađe na putu.

Subskala neuroticizma iz Međunarodnog fonda čestica ličnosti

Molimo Vas da, koristeći se priloženom ljestvicom, procijenite koliko pojedini iskaz vjerno opisuje baš Vas. Opišite se onakvim kakvim se sada vidite, a ne kakvi biste željeli biti u budućnosti. Opišite se najiskrenije što možete u odnosu prema drugim osobama koje inače poznajete, a koje su istog spola i približno iste dobi. Da biste u samoopisivanju bili koliko je god moguće iskreniji, možete biti sigurni da će Vaši odgovori biti čuvani u potpunoj tajnosti. Molimo Vas da pažljivo pročitate svaku tvrdnju i tada zaokružite odgovor na ljestvici koji odgovara Vašem samoopisu za tu tvrdnju.

Skala odgovora za sve čestice je: 1 (Posve netočno), 2 (Uglavnom netočno), 3 (Ni točno, ni netočno), 4 (Uglavnom točno), 5 (Posve točno).

1. Lako podliježem stresu.
2. Podliježem čestim promjenama raspoloženja.
3. Uglavnom se osjećam opušteno.
4. Često sam zabrinut/a.
5. Rijetko sam tužan/na.
6. Lako me omesti.
7. Lako se uzrujam.
8. Često mijenjam raspoloženja.
9. Lako me je razdražiti.
10. Često sam tužan/na.